

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ
ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ

I.Ref.SoS.

Innovative Response
for Facilitating Young Refugees
Social Support

Διευκόλυνση της Κοινωνικής Υποστήριξης των Νέων Προσφύγων ηλικίας 16-24 ετών Οδηγός Συμβούλων Ενεργού Επαγ/κού Προσανατολισμού

Μονοπάτια Γνώσης

DEKRA

ΚΕΝΤΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ - Γ.Σ.Ε.Ε.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα	1
Εισαγωγή	3
Επαγγελματική συμβουλευτική και διαπολιτισμικότητα	5
1. Προσφυγικές ροές: από την υποδοχή στην ένταξη	5
1.1. Οι μετακινήσεις πληθυσμών και οι σύγχρονες προσφυγικές ροές	5
1.2. Η αποδόμηση της εθνοπολιτισμικής ομοιογένειας	5
1.3. Πολιτικές και πρακτικές διαχείρισης της διαφορετικότητας	8
1.4. «Εμείς» και οι «Άλλοι» όταν μετακινούμαστε...	9
1.5. Πρόσφυγες, μετανάστες και μεικτές ροές	11
1.6. Στερεότυπα για τα άτομα με μεταναστευτικό – προσφυγικό υπόβαθρο	12
1.7. Μοντέλα και πολιτικές για τη διαχείριση της ετερότητας	21
1.7.1. Διαχωρισμός και αποκλεισμός	21
1.7.2. Αφομοίωση	22
1.7.3. Ενσωμάτωση	23
1.7.4. Η πολυπολιτισμική προσέγγιση	24
1.7.5. Αντιρατσιστικές και διαπολιτισμικές προσεγγίσεις	25
1.8. Γενικές παρατηρήσεις	26
1.9. Επαγγελματική συμβουλευτική για πρόσφυγες	26
Μεθοδολογία ομαδικών εργαστηρίων	29
2.1. Η δυναμική της ομάδας	29
2.2. Ο ρόλος του επαγγελματικού συμβούλου στην ομάδα	30
2.3. Μεθοδολογία των ομαδικών εργαστηρίων	32
2.3.1. Φάση προετοιμασίας	32
2.3.2. Έναρξη και συμβόλαιο συνεργασίας	33
Θεματικές των ομαδικών εργαστηρίων	35
Βιβλιογραφία	37

Εισαγωγή

Ο παρών οδηγός διαμορφώθηκε στο πλαίσιο του έργου I_ReF_SoS “Καινοτομική Απάντηση για τη Διευκόλυνση της Κοινωνικής Υποστήριξης των Νέων προσφύγων” με σκοπό τη δημιουργία μιας νέας προσέγγισης στην επαγγελματική κατάρτιση προσφύγων, ηλικίας 16-24 ετών. Κατά την επεξεργασία του υλικού που αξιοποιήθηκε για την ολοκλήρωση του εν λόγω μεθοδολογικού οδηγού λάβαμε υπόψη αρχές και προσεγγίσεις από τα πεδία της εκπαίδευσης ενηλίκων, συμβουλευτικής επαγγελματικού προσανατολισμού και σταδιοδρομίας, γλωσσικές και διαπολιτισμικές ανάγκες και τέλος επικαιροποιημένες πληροφορίες, έρευνες και μελέτες για την ελληνική αγορά εργασίας.

Η μεθοδολογία για τον “Ενεργό Επαγγελματικό Προσανατολισμό” που ακολουθείται υιοθετεί μια ολιστική θεώρηση της εφαρμογής της συμβουλευτικής, συνεκτιμώντας εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες που επηρεάζουν την εργασιακή πορεία του ατόμου. Παράλληλα, ακολουθείται και μια συστημική προσέγγιση εξετάζοντας την αλληλεπίδραση του ατόμου με το περιβάλλον στο οποίο λειτουργεί. Υπό αυτό το πρίσμα συνεκτιμώνται ποικίλοι παράγοντες που επηρεάζουν την επαγγελματική ανάπτυξη των ατόμων και τη σύνδεσή τους με την αγορά εργασίας στην Ελλάδα (φύλο, ηλικία, εθνικότητα, τυπικές γνώσεις, ικανότητες και δεξιότητες, ψυχική κατάσταση, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές, η διεθνοποίηση των αγορών, οι νέες τεχνολογίες στους χώρους εργασίας και οι ψηφιακές δεξιότητες που αυτές απαιτούν). Στο πλαίσιο αυτό, ο συντονιστής/διευκολυντής της ομάδας χρειάζεται να λειτουργεί με τρόπο που να λαμβάνει, ταυτόχρονα και συνολικά, υπόψην του ολόκληρο το πλέγμα ανάπτυξης και σχεδιασμού της ζωής του ατόμου.

Μέσα από την παρέμβαση του “Ενεργού Επαγγελματικού Προσανατολισμού” επιχειρείται ο σχηματισμός μιας καθαρής εικόνας για την προσωπικότητα, τη δυναμική και τα όρια του ατόμου, όπως και την αποδοχή των περιορισμών που αντιμετωπίζει στην ανάπτυξή του. Ειδικότερα, ο “Ενεργός Επαγγελματικός Προσανατολισμός” επιδιώκει να ενισχύσει τα άτομα ως προς το:

- να γνωρίσουν καλύτερα τον εαυτό τους, να συνειδητοποιήσουν τα ενδιαφέροντά, τις ικανότητες, τις δεξιότητες και τις αξίες τους.
- να πληροφορηθούν σχετικά με τους χώρους εκπαίδευσης, κατάρτισης και αγοράς εργασίας που τους ενδιαφέρει, όπως και για τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές ευκαιρίες που υπάρχουν.
- να αναπτύξουν δεξιότητες λήψης απόφασης, ώστε να είναι ικανοί να λαμβάνουν μόνοι τους τις καταλληλότερες για αυτούς εκπαιδευτικές ή επαγγελματικές αποφάσεις.
- να ενταχθούν ομαλά σε εργασιακά περιβάλλοντα.

Επαγγελματική συμβουλευτική και διαπολιτισμικότητα

1. Προσφυγικές ροές: από την υποδοχή στην ένταξη

Σκοπός αυτής της εισαγωγικής ενότητας είναι να μας βοηθήσει να εξοικειωθούμε με τις έννοιες των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών και να εξετάσουμε κριτικά τα κυρίαρχα στερεότυπα σε σχέση με τους μετανάστες και τους πρόσφυγες. Η «συζήτηση» αυτή θα μας βοηθήσει να επεξεργαστούμε αποτελεσματικές πολιτικές για την εκπαιδευτική, κοινωνική και οικονομική ένταξη αυτών των ομάδων, σε μια οπτική διαπολιτισμικής αλληλεπίδρασης.

1.1. Οι μετακινήσεις πληθυσμών και οι σύγχρονες προσφυγικές ροές

«Οι ευρωπαϊκές κοινωνίες βουλιάζουν», «ο πολιτισμός μας αυτοκτονεί», «πού θα χωρέσουν όλοι αυτοί», «φοβάσαι να κυκλοφορήσεις στη γειτονιά σου», «είναι η καταστροφή της οικονομίας μας και του κοινωνικού κράτους για το οποίο εμείς φορολογούμαστε».

Αυτές είναι μερικές από τις περισσότερο συνήθεις αναφορές στο δημόσιο λόγο για το λεγόμενο προσφυγικό ζήτημα. Από τη μια μεριά οι κραυγές ενάντια στα Κέντρα Υποδοχής, η ρητορική για τους «λαθροπρόσφυγες», οι απειλές για καταλήψεις των σχολείων που φοιτούν τα παιδιά - πρόσφυγες και από την μεριά η έμπρακτη αλληλεγγύη από ομάδες, συλλογικότητες και απλούς πολίτες, η καθημερινή προσφορά, η επεξεργασία πολιτικών για την ένταξη αυτών των ομάδων σε μια κοινωνία που όχι μόνο μας χωράει όλους, αλλά εμπλουτίζεται από όλους.

Πίσω και δίπλα από την εικόνα των προσφύγων και μεταναστών ως «εισβολέων» που αλλάζουν τις κοινωνίες μας χωρίς εμείς να το έχουμε επιλέξει λανθάνει μια βασική παραδοχή: Οι κοινωνίες μας ήταν πολιτισμικά, γλωσσικά, θρησκευτικά (μεταξύ άλλων) ομοιογενείς – και κάποιοι έρχονται να διαταράξουν αυτήν την «ιδανική» μας αμεριμνησία, εισάγοντας στοιχεία διαφορετικότητας.

1.2. Η αποδόμηση της εθνοπολιτισμικής ομοιογένειας

Τα σύγχρονα εθνικά κράτη, πράγματι, έχουν βασιστεί από τη γένεσή τους στην έννοια της ομοιογένειας. Το έθνος εξισώθηκε με έναν πολιτισμό αδιαφορώντας για όλες τις εσωτερικές διαφοροποιήσεις του (κοινωνικές τάξεις, επαγγελματικές κατηγορίες, θρησκευτικές ομάδες, εθνικές κοινότητες). Τα κράτη χρειάζονταν την ομοιογένεια για να μπορέσουν να διοικήσουν αποτελεσματικά την επικράτειά τους (Gellner, 1983). Επέβαλαν λοιπόν μία κουλτούρα κοινή για όλους, την οποία παρουσίασαν ως μοναδική και καθολική συσκοτίζοντας τις πολιτισμικές διαφορές (Ασκούνη, 2001, σ. 69-70). Κατασκεύασαν, αντίστοιχα, κοινές παραδόσεις έτσι ώστε *«Τα σύγχρονα έθνη ισχυρίζονται ότι είναι το αντίθετο του νέου, δηλαδή ότι είναι ριζωμένα στην απώτατη αρχαιότητα, και το αντίθετο*

του κατασκευασμένου, δηλαδή ανθρώπινες κοινότητες τόσο «φυσικές», ώστε να μη χρειάζεται κανένας άλλος ορισμός παρά μόνο η αυτοεπιβεβαίωση» (Χόμπσμπλουμ, 2004).

Για το αν τα κοινά γνωρίσματα (γλώσσα, ιστορία, θρησκεία, κοινές παραδόσεις) συνιστούν παράγοντες ικανούς να ερμηνεύσουν τη γέννηση ενός έθνους και τη διαφοροποίησή του από άλλα έθνη έχει αναπτυχθεί ευρεία συζήτηση, που είναι δύσκολο να συνοψίσουμε εδώ. Μπορούμε, ωστόσο, να θέσουμε ορισμένα αρχικά ερωτήματα:

- Γιατί τα ισπανόφωνα κράτη της Νοτίου Αμερικής, με την κυριαρχία των αποίκων που προέρχονταν από την ίδια Μητρόπολη (ομόγλωσσων, ομόθρησκων και φορέων «κοινού» πολιτισμού, επομένως) οδηγήθηκαν όχι μόνο να συγκροτήσουν διαφορετικά εθνικά κράτη αλλά, στην πορεία αυτής της συγκρότησης, να συγκρουστούν αιματηρά τόσο με τη Μητρόπολη όσο και με τα γειτονικά κράτη;
- Ποια είναι η γλωσσική εικόνα του ελληνικού κράτους κατά τη συγκρότησή του τον 19^ο αιώνα; Όπως παρατηρεί ο Μπαλτσιώτης το ένα τέταρτο περίπου των υπηκόων του μιλά αρβανίτικα και σε όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα είναι έντονη η παρουσία γλωσσών όπως τα βλάχικα, τα τουρικά, τα «μακεδονοβουλγαρικά», μεταξύ άλλων (Μπαλτσιώτης, 2003).

Στην πραγματικότητα, όπως παρατηρεί και η Τριανταφύλλου (2015) «τα περισσότερα ευρωπαϊκά έθνη ήταν ανέκαθεν πολυπολιτισμικά με έναν αυθόρμητο τρόπο. Ας πάρουμε για παράδειγμα τη Γαλλία. Στη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης, σχεδόν ο μισός πληθυσμός της Γαλλίας δεν μιλούσε γαλλικά: μιλούσε οξιτανικά, βρετονικά, ρομανικά, ολλανδικά κτλ.». Έτσι, το γαλλικό έθνος δημιουργείται μέσα από μια διαδικασία «αυτοαποικιοποίησης» που απαιτούνταν για να ενοποιηθούν οι διάφορες εθνοτικές και γλωσσικές κοινότητες στη Γαλλία, ενώ, παράλληλα, οι ελίτ διακατέχονται από το φόβο ότι η μάζα του πληθυσμού αποτελείται από «αλλοδαπούς» και από «άγριες φυλές» (Τριανταφύλλου, 2015)

Και στα Βαλκάνια....

Στις αρχές του εικοστού αιώνα οι ορθόδοξοι χριστιανοί χωρικοί της οθωμανικής Μακεδονίας δε διέθεταν αυτό που σήμερα ορίζουμε ως εθνική συνείδηση. Οι Έλληνες και Βούλγαροι πατριώτες πάλευαν να εξασφαλίσουν τη νομιμοφροσύνη τους προς τη δική τους παράταξη ο καθένας, αλλά το εγχείρημα αποδείχτηκε εξαιρετικά δύσκολο (Μαζάουερ, 2002, σ. 101). Έγραφε μια Ελληνίδα αγωνίστρια: «Κατά την ημετέρανάφιξιν εις Θεσσαλονίκην, η ιδέα των Ελλήνων χωρικών και του λαού περί της διαφοράς ήτο λίαν χαλαρά... Οσάκις τους ηρώτων, τι ήσαν, Ρωμηοί ή Βούλγαροι, με ητένιζον μετ'απορίας οιονεί αλληλοερωτώμενοι, τι σημαίνει η φράσις μου αύτη, σταυροκοπούμενοι δε, απήντων, αφελέστατα: "Να! Χριστιανοί είμεθα, τι Ρωμηοί, τι Βούλγαροι!"».

Έγραφε ο Μπρέιλσφορντ το 1905: «Έδειξα στα αγόρια το κάστρο του τσάρου των Βουλγάρων: "Ποιος το έχτισε αυτό;" τα ρώτησα. Μου απάντησαν με σημασία "Οι Ελεύθεροι". "Και ποιοι ήταν αυτοί;" "Οι παππούδες μας". "Εντάξει, αλλά ήταν Σέρβοι, Βούλγαροι, Έλληνες ή Τούρκοι;" "Δεν ήταν Τούρκοι. Ήταν χριστιανοί".». Το ερώτημα αν

ήταν Σέρβοι, Βούλγαροι ή Έλληνες δεν είχε πολύ νόημα γι' αυτά τα χριστιανόπουλα της υπαίθρου στο πλαίσιο του οθωμανικού συστήματος (Μαζάουερ, 2002, σ. 103).

Μέσα στο πλαίσιο του ελληνικού κράτους, οι διαφορετικές εθνοπολιτισμικές ομάδες, όσοι δηλαδή αποκλίνανε από το κυρίαρχο εθνικό πρότυπο, θεωρήθηκαν πρόβλημα και απειλή. Ακόμα και για τους πρόσφυγες του 1922, ο Τύπος της εποχής αποτύπωνε τη στάση της ελληνικής κοινωνίας ως εξής:

«Συμπονούμεν και συμπαθούμεν τους πρόσφυγας ως ανθρώπους και αδελφούς δυστυχήσαντας και παθόντας, αλλά δεν τους θέλομεν ούτε ως ψηφοφόρους, ούτε ως εκλογείς, ούτε ως εκλεξιμούς, ούτε ως πολίτας δικαιουμένους να κυβερνήσουν την Ελλάδα» (Η Καθημερινή, 30.7.1928).

Οι εθνοπολιτισμικά διαφορετικοί που διαβιούσαν εντός του ελληνικού κράτους έπρεπε με κάθε τρόπο να ευθυγραμμιστούν με την επίσημη κουλτούρα, που προβαλλόταν ως μοναδική και ιδεώδης. Το γεγονός μάλιστα ότι για πολλά χρόνια η Ελλάδα δεν αποτελούσε χώρα υποδοχής μεταναστών της επέτρεπε να παραμένει περιχαρακωμένη στον φαντασιακό εαυτό της και να αγνοεί την ετερότητα.

Η συζήτηση για τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της ελληνικής κοινωνίας αναπτύσσεται με ένταση μόλις από τη δεκαετία του 1990, κυρίως ως αποτέλεσμα της μετατροπής της Ελλάδας σε χώρα υποδοχής μεταναστών.

Σε αυτό το πλαίσιο η εθνική ή πολιτισμική ομοιογένεια θεωρήθηκε περίπου ως η φυσική, και πάντως σίγουρα ως η επιθυμητή, κατάσταση, ενώ η ετερότητα και ο εθνικός, φυλετικός, πολιτισμικός, γλωσσικός πλουραλισμός αντιμετωπίστηκαν, κατά κανόνα, ως πρόβλημα, απειλή, «αναγκαίο κακό» ή αναπόφευκτη πραγματικότητα με την οποία οφείλουμε να μάθουμε να ζούμε. Η οπτική της διαφορετικότητας ως παράγοντα εμπλουτισμού παραμένει μάλλον σχετικά περιθωριακή. Σε γενικές γραμμές η εθνική ομοιογένεια ταυτίζεται με την «μονοπολιτισμικότητα» και ο πολιτισμός προβάλλεται ως μια σταθερή, αυτόνομη και αchronική πραγματικότητα, μια γενικευτική κανονικότητα χωρίς εσωτερική διαφοροποίηση, χωρίς αντιφάσεις και συγκρούσεις (Ασκούνη, 2001, σελ. 68), ενώ η αλληλεπίδραση των πολιτισμών ορίζεται ως μια περιφερειακή και «ήσσονος σημασίας» διαδικασία. Η οπτική αυτή συνδέεται με ένα ευρύτερο πλαίσιο αναφοράς σύμφωνα με το οποίο η ελληνική κοινωνία εμφανίζεται ως μια ενιαία, κοινωνικά και πολιτισμικά αδιαφοροποίητη οντότητα, χωρίς μείζονες αντιθέσεις μεταξύ τάξεων ή ομάδων. Το «ανήκειν στο έθνος» όχι μόνο προβάλλεται ως μια έννοια-ομπρέλα που υπερκαλύπτει όλες τις άλλες ταυτότητες ομάδων και ατόμων, αλλά κυριολεκτικά τις «σκιάζει» και τις περιθωριοποιεί. (Φραγκουδάκη, 1997, σελ. 151-152).

Η περιγραφή της ομοιογένειας ως «αντικειμενικού γεγονότος» προκύπτει μέσω της επιλεκτικής χρήσης στοιχείων της ιστορικής και σύγχρονης πραγματικότητας, μέσω υπερτονισμού και εξιδανίκευσης ορισμένων στοιχείων και αποσιώπησης άλλων. Παρουσιάζεται, παράλληλα, όχι μόνο ως μια «φυσική» κατάσταση, αλλά ως σημαντική αξία, αφού ως τεκμήριο της «ανωτερότητας» του ελληνικού πολιτισμού εμφανίζεται η αδιάσπαστη συνέχεια στο χρόνο και η απουσία «επιμειξιάς», ενώ η δεκτικότητα απέναντι σε «ξένες» επιδράσεις αξιολογείται ως χαρακτηριστικό πολιτισμικής κατωτερότητας. Με

την έννοια αυτή, η ύπαρξη διαφορετικών εθνοτικών, θρησκευτικών, γλωσσικών ή άλλων ομάδων στο εσωτερικό ενός έθνους-κράτους περιβάλλεται με συναισθήματα άγχους, ως μια κατάσταση προβληματική, επικίνδυνη και αποφευκτέα.

Ακόμα και όταν αναγνωρίζεται, επομένως, η διαφορά, όταν δεν συγκαλύπτεται η ετερότητα, οι «Άλλοι» εντάσσονται σε ένα σχήμα κατωτερότητας και, ρητής ή άρρητης, υποτίμησης του πολιτισμικού τους κεφαλαίου, ενώ δεν αναγνωρίζονται οι «ενδιάμεσοι» πολιτισμοί (Δαμανάκης, 1999) – πολιτισμοί που δημιουργούνται από την επαφή και την αλληλεπίδραση. Έτσι και εφόσον ο πολιτισμός εμφανίζεται να λειτουργεί ως φύση, για κάθε εθνική ομάδα υφίσταται μια «αυθεντική» - «προγονική» κουλτούρα, κάτι σαν αποκλειστική «πηγή» του πολιτισμού της.

Όλα, δηλαδή, συμβαίνουν ως εάν οι ιδιότητες, με βάση τις οποίες συγκροτείται η πολιτισμική ταυτότητα του Έλληνα, να μην αποτελούν ποιότητες αποκτημένες κατά την πορεία της ιστορίας του ελληνικού πολιτισμού, αλλά ιδιότητες του ίδιου είδους με τις φυσικές ιδιότητες του ανθρώπου. Με άλλα λόγια, ο Έλληνας για τον Έλληνα φαίνεται να αποτελεί ένα κάποιο ξεχωριστό είδος όντος, του οποίου οι ιδιότητες παραμένουν αμετάβλητες στην ιστορία και στο χρόνο. (Παπαρίζος, 2000, σ. 147)

1.3. Πολιτικές και πρακτικές διαχείρισης της διαφορετικότητας

Η επιδίωξη της πρόσδεσης στον ένα και μοναδικό «εθνικό πολιτισμό» και της διατήρησης του «αναλλοίωτου» των χαρακτηριστικών του φαίνεται να οδηγεί σε φοβικές συμπεριφορές («αμυντικού» ή «επιθετικού» χαρακτήρα) απέναντι σε κάθε είδους ετερότητα. Για τους «Άλλους» προβλέπονται, πρακτικά, δύο δυνατότητες: να αφομοιωθούν στην κυρίαρχη κουλτούρα και να πάψουν να είναι «Άλλοι» ή να περιχαρακωθούν στο πολιτισμικό τους «καβούκι», παραμένοντας για πάντα «Άλλοι», γραφικά εξωτικοί, αλλά, ενίοτε, και επικίνδυνοι, χωρίς όμως δυνατότητα αλληλεπίδρασης με τις λοιπές ομάδες που συνυπάρχουν στον ίδιο χώρο.

Η πρώτη «δυνατότητα» εντάσσεται στις παραδοχές της αφομοιωτικής πολιτικής, η οποία εκφράζεται με την απαίτηση οι «διαφορετικοί» να ενστερνιστούν την κυρίαρχη ταυτότητα και να αρνηθούν ή να αποκρύψουν μέρος της δικής τους (Δραγώνα, 2003, σελ. 32). Η δεύτερη, εντάσσεται στο πολυπολιτισμικό πλαίσιο και, παρότι συνδέθηκε σε ορισμένες περιπτώσεις με ριζοσπαστικά αιτήματα ανάδειξης των μειονοτικών ταυτοτήτων, συχνά αποκρυσταλλώνεται στην επιλογή «ας μείνουν οι μετανάστες στην κουλτούρα τους μέχρι να γυρίσουν στις πατρίδες τους».

Και οι δύο, ωστόσο, προσεγγίσεις δε δίνουν την δυνατότητα να κατανοηθεί η διαφορά ως συστατικό στοιχείο της ταυτότητας. Τελικά, όπως ο «εαυτός» έτσι και ο «άλλος» δε γίνεται αντιληπτός ως προς την πολλαπλότητά του, αλλά προσλαμβάνεται με έναν στερεοτυπικό τρόπο που ανταποκρίνεται σε έναν (αμφιβόλου αξιοπιστίας) μέσο όρο (Πλεξουσάκη, 2003, σελ. 24). Αντίθετα, αναγνωρίζοντας την ταυτότητα ως σύνθεση πολλαπλών υπαγωγών, μπορούμε να διακρίνουμε συγκλίσεις ή και ταυτίσεις με στοιχεία των «άλλων», καθώς και αποκλίσεις ή και συγκρούσεις με τμήματα ή φορείς της κουλτούρας της ομάδας των «ομοίων» (Δραγώνα, 2003, σελ. 28).

1.4. «Εμείς» και οι «Άλλοι» όταν μετακινούμαστε...

Πριν προχωρήσετε στη μελέτη αυτής της ενότητας διαβάστε το κείμενο που ακολουθεί στο σύνδεσμο που παρατίθεται και δείτε το σύντομο βίντεο που το συνοδεύει:

<http://www.lesvosnews.net/articles/news-categories/koinonia/mia-toyristria-ki-enas-prosfygas-sti-lesvo-kathontai-se-ena-pagkakki-ti-tha-giniei>

Μια τουρίστρια κι ένας πρόσφυγας στη Λέσβο κάθονται σε ένα παγκάκι. Τι θα γίνει;

Είναι τουλάχιστον ενδιαφέρουσα η αντίφαση ανάμεσα στη ρητορική για τους «άλλους» και τους «δικούς μας» μετανάστες ή πρόσφυγες. Οι Έλληνες που μετακινήθηκαν σε άλλες χώρες εμφανίζονται ως τίμιοι βιοπαλαιστές και οικογενειάρχες, που υπέφεραν τα δεινά της ξενιτειάς, το βάρος των προκαταλήψεων, τις διακρίσεις, ώσπου να καταφέρουν να γίνουν αποδεκτοί ως ισότιμοι στις κοινωνίες που τους υποδέχθηκαν. Αντίθετα, η Ελλάδα εμφανίζεται να υποδέχεται «κατώτερης ποιότητας» μετανάστες, που λειτουργούν ως κοινωνικό και οικονομικό βάρος.

Η μετακίνηση πληθυσμών απασχολούσε για πολλές δεκαετίες την ελληνική κοινωνία ως χώρα αποστολής μεταναστών ή προσφύγων. Εκατοντάδες χιλιάδες ήταν αυτοί που μετανάστευσαν για τις ΗΠΑ στις αρχές του περασμένου αιώνα και για τις ευρωπαϊκές χώρες από τη δεκαετία του 50. Εκατοντάδες χιλιάδες υπήρξαν επίσης, οι Έλληνες μετανάστες στην Αυστραλία και τον Καναδά (Χασιώτης, Κατσιαρδή - Hering, Αμπατζή, 2006, Κόντης, 1997¹). Σε 75.000 ως 100.000 υπολογίζονται οι πρόσφυγες του Εμφυλίου Πολέμου².

¹ Χασιώτης, Ι., Κατσιαρδή-Hering, Ο. Αμπατζή, Ε. (2006). *Οι Έλληνες στη Διασπορά. 15ος – 21ος αι.* Αθήνα: Βουλή των Ελλήνων. Ανακτήθηκε από: https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8/CD_1-115.pdf
Κόντης, Α. Ι. (1997). Η έρευνα στην Ελλάδα για τον ελληνισμό της Διασποράς. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 92-93 (63:91)

Από τις αρχές, ωστόσο, της δεκαετίας του 90 η έννοια «μετανάστης / μετανάστρια» εξελίσσεται σε συνώνυμο του Βαλκάνιου, ανατολικοευρωπαίου και, στη συνέχεια, ασιατικής ή αφρικανικής καταγωγής μετανάστη στην Ελλάδα. Κι ενώ για τον Έλληνα μετανάστη χρησιμοποιούνται όροι με θετικό συναισθηματικό φορτίο, για τους μετανάστες και πρόσφυγες στην Ελλάδα σε πολλές περιπτώσεις κυριαρχεί για ένα μεγάλο διάστημα στο δημόσιο λόγο ο όρος «λαθρομετανάστες»: περιγράφονται ως πρόβλημα, παράγοντας καθυστέρησης, κίνδυνος για τη δημόσια τάξη, τη δημόσια υγεία, τη δημόσια ηθική, τον πολιτισμό «μας», την εκπαίδευση των παιδιών «μας», τις θέσεις εργασίας. Την ίδια περίοδο, η αύξηση του αρνητικού φορτίου που αποδίδεται στο μετανάστη στην Ελλάδα, συνοδεύεται από μια συγκριτικά ευμενέστερη εικόνα για τον πρόσφυγα, δημιουργώντας ένα διχοτομικό σχήμα: υπάρχουν απ' τη μια άνθρωποι (οι «πραγματικοί» πρόσφυγες, αυτοί που αποδεδειγμένα διαφεύγουν πολεμικών συγκρούσεων) που δικαιούνται μιας αξιοπρεπούς υποδοχής και αλληλεγγύης και απ' την άλλη ανάξιοι ικέτες (οικονομικοί μετανάστες και «ψευδοπρόσφυγες») που φέρουν μαζί τους μόνο προβλήματα, απομυζώντας το κοινωνικό κράτος της Γηραιάς Ηπείρου.

Τα τελευταία, όμως, χρόνια, μέσα στη δίνη της οικονομικής κρίσης αλλά και της κρίσης υποδοχής προσφύγων³, και ενώ οι εγκατεστημένοι στην Ελλάδα μετανάστες των προηγούμενων δεκαετιών αναζητούν καλύτερη τύχη σε άλλες χώρες ή επιστρέφοντας στην πατρίδα τους, μια νέα γενιά Ελλήνων μεταναστών εμφανίζεται, αναζητώντας εργασία και καλύτερες συνθήκες ζωής σε άλλες Ευρωπαϊκές (συνήθως αλλά όχι μόνο) χώρες.

Από την άλλη μεριά, η έκταση και τα χαρακτηριστικά των προσφυγικών ροών (UNHCR, 2017)⁴ (σε συνδυασμό με το εντεινόμενο κλίμα ισλαμοφοβίας) φαίνεται να οδηγούν σε μια απότομη διολίσθηση προς την εικόνα του πρόσφυγα ως «ψευδοπρόσφυγα» (Ροντιέ, 2016): Ενός ανθρώπου που αξιοποιεί τις ευνοϊκές συνθήκες που παρέχει το καθεστώς διεθνούς προστασίας των προσφύγων, μέσω της δυνατότητας αίτησης και απόδοσης ασύλου, για να καλύψει την «πραγματική του υπόσταση», αυτή του «λαθρομετανάστη». Έτσι, αναπαράγονται κεντρικές κατηγοριοποιήσεις σε εξ ορισμού άξιους και ανάξιους του τίτλου του πρόσφυγα, εντός των οποίων κυρίαρχη είναι αυτή σύμφωνα με την οποία μόνο οι Σύριοι είναι «πραγματικοί» πρόσφυγες (ακούσιοι πρόσφυγες πολέμου), ενώ Αφγανοί, Αφρικανοί, Ιρακινοί ή Ιρανοί θεωρούνται εκούσιοι μετανάστες και συχνά γίνονται αποδέκτες χαρακτηρισμών όπως «τρίτοκοσμικοί εισβολείς», «μια μάλιστα που εισβάλλει στην Ευρώπη, οδηγώντας την στην οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική καταστροφή».

²Αντωνίου, Γ & Καλύβας, Στ. (επιμ.) (2015). *Οι πολιτικοί πρόσφυγες του Εμφυλίου Πολέμου – Κοινωνικές και Πολιτικές Προσεγγίσεις*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (σελ. 9).

³Σπυροπούλου, Γ. & Χριστόπουλος, Δ. (2016). *Προσφυγικό: «Θα τα καταφέρουμε»*. Ένας απολογισμός διαχείρισης και προτάσεις διεξόδου. Αθήνα: Παπαζήσης.

⁴Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έκτακτης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, έως τα τέλη του 2017 βρίσκονταν εκτοπισμένοι 68,5 εκατομμύρια άνθρωποι, 16,2 εκατομμύρια από τους οποίους εκτοπίστηκαν μόνο μέσα στο 2017. Βλ. σχετικά UNHCR: (2017). *Global Trends: Forced Displacement in 2017*. Διαθέσιμο στο <http://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5b27be547/unhcr-global-trends-2017.html> (7/12/2018)

1.5. Πρόσφυγες, μετανάστες και μεικτές ροές

Πριν προχωρήσετε σε αυτήν την ενότητα προσπαθήστε να σκεφτείτε:

- τι είναι πρόσφυγας;
- τι είναι μετανάστης;

Ποια είναι στα στοιχεία που διαφοροποιούν έναν / μία πρόσφυγα από έναν μετανάστη / μια μετανάστρια; Ποια στοιχεία είναι κοινά;

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης (1951) πρόσφυγας είναι ένα άτομο που βρίσκεται εκτός της χώρας καταγωγής του ή του τόπου κατοικίας του, έχει δικαιολογημένο φόβο δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ορισμένη κοινωνική ομάδα ή λόγω πολιτικών πεποιθήσεων και εξαιτίας αυτού του φόβου δίωξης αδυνατεί ή δεν επιθυμεί να απολαμβάνει την προστασία αυτής της χώρας⁵.

Στη Σύμβαση της Γενεύης η παροχή προστασίας περιοριζόταν στους Ευρωπαίους Πρόσφυγες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ενώ το Πρωτόκολλο του 1967 διεύρυνε την εντολή της Ύπατης Αρμοστείας, καθώς το πρόβλημα των εκτοπισμένων πληθυσμών εξαπλωνόταν σε όλον τον κόσμο.

Τα «ασφαλή κράτη», εκείνα δηλαδή που μπορούν να εγγυηθούν την προστασία του πρόσφυγα, εξετάζουν το αίτημα ασύλου και αποφασίζουν για το αν θα του χορηγηθεί ή όχι το καθεστώς του πρόσφυγα ή κάποιο άλλο καθεστώς διεθνούς προστασίας, σε περιπτώσεις που η προσφυγική ιδιότητα δεν τεκμαίρεται, αλλά το άτομο που έχει αιτηθεί άσυλο θα κινδύνευε βάσιμα αν επέστρεφε στη χώρα προέλευσής του. Είναι σημαντικό να επισημανθεί πως η εξέταση του αιτήματος ασύλου είναι εξατομικευμένη: ενδέχεται, δηλαδή, άτομα που προέρχονται από μια θεωρητικά ασφαλή χώρα (μία χώρα, για παράδειγμα, στην οποία δεν υφίστανται τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή πολεμικές συγκρούσεις ή φυλετικοί διωγμοί), να αντιμετωπίζουν βάσιμο φόβο για τη ζωή ή την ελευθερία τους, λόγω της ένταξης σε συγκεκριμένη κοινωνική ή φυλετική ομάδα ή και του σεξουαλικού τους προσανατολισμού⁶.

⁵ Ολόκληρο το κείμενο της Σύμβασης μπορεί να αναζητηθεί στην ιστοσελίδα του Συνήγορου του Πολίτη (Κεντρική Σελίδα → Πρόσφυγες → Νομοθεσία - Εγκύκλιοι → Εγκύκλιοι - σχετικά έγγραφα). Διαθέσιμο στο <https://www.synigoros.gr/resources/docs/04-symvasiprotokollo.pdf> (9/11/2018)

⁶ UNHCR. (2008). *Κατευθυντήριες Οδηγίες για τα Αιτήματα Ασύλου που στηρίζονται στο Σεξουαλικό Προσανατολισμό και στην Ταυτότητα του Γένους*. Διαθέσιμο στο: <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4c2af9602> (4/9/2018)

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

Για την ιδιότητα του μετανάστη δεν υφίσταται κάποιο κοινά αποδεκτό διεθνές κανονιστικό πλαίσιο. Με άλλα λόγια, τα κράτη αποφασίζουν με βάση τις δικές τους θεσμικές προβλέψεις και πολιτικές σε ποια άτομα θα αναγνωρίσουν την ιδιότητα του μετανάστη και τι είδους δικαιώματα η ιδιότητα αυτή συνεπάγεται. Σε γενικές γραμμές, μετανάστης θεωρείται το άτομο που μετακινείται από μια χώρα σε μια άλλη της οποίας δεν έχει την ιθαγένεια (αλλά και εντός της ίδιας του της χώρας: εσωτερική μετανάστευση), αναζητώντας καλύτερες ευκαιρίες ή προοπτικές διαβίωσης. Το γεγονός ότι η απόφαση για μετανάστευση λαμβάνεται ελεύθερα από τα άτομα δε σημαίνει, ωστόσο, ότι, σε αντίθεση με την εξαναγκαστική μετακίνηση των προσφύγων, οι μετανάστες κινούνται πάντα εκούσια: φυσικές ή οικονομικές καταστροφές, ή ο αποκλεισμός από ορισμένα δικαιώματα και ευκαιρίες (στην απασχόληση, την εκπαίδευση, την υγεία), αλλά και η προοπτική της οικογενειακής επανένωσης με συγγενικά πρόσωπα που ζουν σε άλλη χώρα, μπορεί να οδηγούν άτομα και ομάδες να μετακινηθούν σε άλλους τόπους, παρότι δεν υφίστανται άμεση δίωξη, φόβο δίωξης ή κίνδυνο από πολεμικές συρράξεις στη χώρα τους, όπως συμβαίνει με τους πρόσφυγες. Με αυτή τη λογική ο όρος **«άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο»** χρησιμοποιείται συχνά ως υπερσύνολο που περιλαμβάνει τόσο τους τυπικούς πρόσφυγες όσο και τους μετανάστες, ενώ αρκετοί διεθνείς οργανισμοί κάνουν χρήση της έννοιας των **«μεικτών ροών»** για να χαρακτηρίσουν το πολύπλοκο και διαφοροποιημένο φαινόμενο των ανθρώπων που μετακινούνται από τις χώρες τους, ωθούμενοι από διαφορετικά κίνητρα και από διαφορετικού βαθμού πιέσεις ή εξαναγκασμούς. Για τον ίδιο λόγο, άλλωστε, το αίτημα ασύλου οφείλει να εξετάζεται εξατομικευμένα και στη βάση τεκμηρίων: πάνω στην ίδια βάρκα που διασχίζει το Αιγαίο μπορεί να βρίσκονται, μεταξύ άλλων, φυγάδες πολέμου, άτομα που διατρέχουν κίνδυνο λόγω της πολιτικής, θρησκευτικής ή σεξουαλικής τους ταυτότητας, άτομα που διαφεύγουν από συνθήκες μιας οικονομικής ή οικολογικής καταστροφής ή άτομα για τα οποία οι συνθήκες ζωής στη χώρα προέλευσής τους έχουν γίνει αφόρητες. Σε ένα μεγάλο βαθμό, με άλλα λόγια, ο μεγαλύτερος όγκος της σύγχρονης μετανάστευσης εμπίπτει σε αυτό που ονομάζεται «εξαναγκασμένη μετανάστευση».

1.6. Στερεότυπα για τα άτομα με μεταναστευτικό – προσφυγικό υπόβαθρο

- Η χώρα μας βουλιάζει, όλοι εδώ θα έρθουν; Σε λίγο οι ξένοι θα είναι περισσότερο από τους Έλληνες.
- Ο πολιτισμός μας καταστρέφεται, χάνουμε την ταυτότητά μας
- Η Ευρώπη αυτοκτονεί. Γεμίσαμε υποψήφιους τρομοκράτες. Φοβάσαι να κυκλοφορήσεις στο δρόμο.
- Φορολογούμαστε για να απομυζούν το κοινωνικό μας κράτος οι εισβολείς.

Τα στερεότυπα για τους μετανάστες και τους πρόσφυγες δεν γεννήθηκαν με την άνοδο των προσφυγικών ροών που προήλθαν κυρίως τα τελευταία χρόνια από τον πόλεμο στη Συρία. Στην ελληνική πραγματικότητα, φωνές όπως οι παραπάνω ακούγονταν με ένταση ήδη από

τη δεκαετία του 1990, με αντικείμενο τότε κυρίως τους μετανάστες από την Αλβανία. Και ενώ τα χρόνια της οικονομικής άνθισης η ρητορική αυτή φαίνεται να υποχωρεί, η κρίση έρχεται να αναζωπυρώσει και να προσδώσει ακόμη μεγαλύτερη ένταση στις ξενοφοβικές παραδοχές και πρακτικές.

Η αίσθηση ότι οι προσφυγικές ροές «κλονίζουν έντονα τις ελληνικές και ευρωπαϊκές αντοχές»⁷, οδηγεί στο να προτείνεται ως αναγκαία η «άμεση λήψη μέτρων για νομιμότητα, εντατικοποίηση των ελέγχων και προάσπιση της πολιτισμικής ταυτότητας της Ευρώπης»⁸. Ο φόβος των αριθμών συνοδεύεται συνήθως από το φόβο αλλοίωσης του πολιτισμού «μας» και τις θεωρίες που βασίζονται στην πολιτισμική ομοιογένεια και τη σύγκρουση των πολιτισμών: η «πλήρης ετερότητα» (θρησκευτική, ιστορική, αξιακή) δεν είναι αποδεκτή, ιδιαίτερα όταν γίνεται αριθμητικά ισχυρή. Είναι ενδιαφέρον ότι σχεδόν σε όλα τα ευρωπαϊκά κράτη, σύμφωνα με δημοσκοπήσεις, η κοινή γνώμη, σε μεγάλα ποσοστά, πιστεύει ότι στη δική τους κοινωνία υπάρχουν οι περισσότεροι μετανάστες ή πρόσφυγες. Πρόκειται για έναν από τους συνήθεις «μύθους», αφού, όπως παρατηρεί η Βεντούρα(2006), οι μετακινήσεις από και προς την Ευρώπη τα τελευταία 50 χρόνια αποτελούν μόλις το 12-15% των διεθνών μεταναστεύσεων.

Σύμφωνα με το Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης, 258.000.000 άνθρωποι βρίσκονται εκτός των χωρών καταγωγής τους και ο αριθμός αυτός έχει σχεδόν τριπλασιαστεί τα τελευταία 50 χρόνια (IOM & McKisney & Company, 2018). Οι μετακινήσεις δεν συντελούνται αποκλειστικά από τις «φτωχές» προς τις «ανεπτυγμένες» χώρες: όπως παρατηρεί η Ροντιέ (2016), το 60% των μεταναστεύσεων πραγματοποιούνται ανάμεσα σε χώρες με το ίδιο επίπεδο ανάπτυξης, και η πλειοψηφία των μετακινήσεων πραγματοποιείται ανάμεσα σε χώρες του Νότου και όχι από τις χώρες του Νότου προς το Βορρά.

Το 85% των προσφύγων που έχει καταγράψει η Ύπατη Αρμοστεία έχουν βρει καταφύγιο σε κάποια από τις 10 μόλις (από τις 193) χώρες του κόσμου, που γειτονεύουν με αυτές στις οποίες μαίνονται συγκρούσεις, χώρες που αντιπροσωπεύουν μόλις το 2,5% του παγκόσμιου ΑΕΠ.

Από τα έξι περίπου εκατομμύρια πρόσφυγες που έφυγαν από τη χώρα τους, τουλάχιστον τα πέντε βρίσκονται στις γειτονικές χώρες: Πάνω από 3,5 εκατομμύρια στην Τουρκία, σχεδόν ένα εκατομμύριο στον Λίβανο και περίπου 700.000 στην Ιορδανία⁹. Παρά τη γενικευμένη αίσθηση των πολιτών τους ότι οι χώρες τους έχουν γίνει «αποθήκες των κατατρεγμένων», οι «ισχυρές» χώρες (Ηνωμένες Πολιτείες, Ευρωπαϊκή Ένωση, Καναδάς και Αυστραλία) φιλοξενούσαν το 2014 μόλις το 15% των καταγεγραμμένων προσφύγων του πλανήτη και τα 28 μαζί κράτη-μέλη της ΕΕ φιλοξενούσαν όλα μαζί λιγότερους πρόσφυγες από όσους το Πακιστάν μόνο του. Το 1 εκατομμύριο πρόσφυγες μπορεί να φαίνεται

⁷Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος (2017). *Ανθρώπινες Ροές στην Ελλάδα και την Ευρώπη Σήμερα*. Αθήνα: ΟΚΕ.

⁸Βερνίκος, Γ. (2017). Μπορεί η Ευρώπη να χειριστεί το προσφυγικό και μεταναστευτικό ζήτημα; Στο: Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος (2017). *Ανθρώπινες Ροές στην Ελλάδα και την Ευρώπη Σήμερα*. Αθήνα: ΟΚΕ (σ. 28).

⁹<https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>

<http://www.internal-displacement.org/countries/syria>

https://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/thematic/refugees_en.pdf

μεγάλος αριθμός, αλλά για την Ευρωπαϊκή Ένωση των 510 εκατομμυρίων κατοίκων συνιστά μια πληθυσμιακή αύξηση της τάξης του 0,2% (Ροντιέ, 2016). Την ίδια στιγμή, ενώ από το 2015 έως το 2017 πέρασαν από την Ελλάδα σχεδόν 1 εκατομμύριο πρόσφυγες, μόλις 60.000 παραμένουν την άνοιξη του 2019 στη χώρα: με άλλα λόγια, πρόκειται για ένα ποσοστό, της τάξης του 0,5% του συνολικού πληθυσμού.

Είναι κρίσιμο να υπογραμμιστεί πως ακόμα και η πιο ακραία υπερβολή στον υπολογισμό του αριθμού των μεταναστών και προσφύγων στην Ελλάδα δεν «ισοφαρίζει» τον αριθμό των Ελλήνων μεταναστών στο εξωτερικό: έτσι, η εικόνα μιας χώρας που «βουλιάζει» (με θέσεις εργασίας που δεν επαρκούν και κοινωνικές υπηρεσίες που δεν μπορούν να καλύψουν το σύνολο του πληθυσμού) είναι τουλάχιστον μυωπική, αφού μόνο ο αριθμός των μονίμων κατοίκων Ελλάδας (Ελλήνων και μη Ελλήνων υπηκόων) που μετανάστευσαν στα χρόνια από το 2008 και εξής υπολογίζεται σε αριθμούς άνω των 500.000¹⁰, ξεπερνώντας σε ετήσιους αριθμούς τόσο τη μετανάστευση των αρχών του 20ου αιώνα, όσο και αυτή της δεκαετίας του 1960. Γι αυτό και η ρητορική περί «πνιγμού», αφού αριθμητικά δε φαίνεται να εδραιώνεται, διολισθαίνει συχνά στην κατεύθυνση του κινδύνου πολιτισμικής αλλοίωσης: Οι Έλληνες φεύγουν και στη θέση τους «εισβάλλουν» αλλοεθνείς, αλλόθρησκοι, αλλόγλωσσοι, απολίτιστοι... Η διαφορετική θρησκευτική ταυτότητα φαίνεται να συγκροτεί έναν κρίσιμο παράγοντα διαφοροποίησης για την ελληνική κοινωνία, ενώ η πολιτισμική ανωτερότητα (η έννοια του ανάδελφου έθνους που έδωσε τα φώτα του και αποτελεί την κοιτίδα του δυτικού πολιτισμού εμφανίζεται ως ένα διαχρονικό στερεότυπο. Έτσι, σύμφωνα με έρευνα του PewResearchCenter (2018) στην Ελλάδα μόνο το 31% απαντά θετικά στην ερώτηση αν θα ήθελε να δεχθεί ως μέλος της οικογένειάς του ένα άτομο μουσουλμανικού θρησκευματος, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό είναι στη Νορβηγία 82%, στη Δανία 81%, στη Σουηδία 80%, στην Ισπανία 74%, στην Πορτογαλία 70%, στη Φινλανδία και τη Γαλλία 66%, στην Ιρλανδία 60%, στην Ελβετία 57%, τη Γερμανία 55%, στην Αυστρία 54% και στο Ηνωμένο Βασίλειο 53%. Αντίστοιχα, στην Ελλάδα καταγράφεται το μεγαλύτερο ποσοστό συμφωνίας με τη δήλωση «Ο λαός μας μπορεί να μην είναι τέλειος, αλλά ο πολιτισμός μας είναι ανώτερος σε σχέση με τους άλλους», με 89%, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά είναι, ενδεικτικά, για την Ιταλία 47%, για τη Γερμανία 45%, για το Ηνωμένο Βασίλειο 46%, για τη Γαλλία 36% και για την Ισπανία 20%¹¹

Είναι παράνομοι, λαθρομετανάστες και θα έπρεπε να απελαύνονται...

Η άποψη ότι οι αιτούντες άσυλο και οι μετανάστες στην Ελλάδα είναι σχεδόν στο σύνολό τους «λαθρομετανάστες» είναι μια επίσης διαδεδομένη άποψη. Η αλήθεια είναι ότι το ελληνικό κράτος άργησε να θεσμοθετήσει μια, κάπως συνεπή και συνεκτική, μεταναστευτική πολιτική, με αποτέλεσμα οι μετανάστες της δεκαετίας του 90 να βρίσκονται για μία περίπτωση δεκαετία σε νομικό κενό. Όπως δείχνουν, όμως, τα επίσημα στοιχεία, από το 2001 μέχρι σήμερα, οι νόμιμοι μετανάστες αποτελούν την πλειοψηφία του μεταναστευτικού

¹⁰Λαζαρέτου, Σ (2016). Φυγή ανθρώπινου κεφαλαίου: η σύγχρονη τάση μετανάστευσης των Ελλήνων στα χρόνια της κρίσης. Διαθέσιμο στο <http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/oikodelt201607.pdf>
<http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=883372>

¹¹Pew Research Center, Oct. 29, 2018, "Eastern and Western Europeans Differ on Importance of Religion, Views of Minorities, and Key Social Issues"

πληθυσμού στην Ελλάδα. Από την άλλη μεριά, οι αιτούντες άσυλο και οι πρόσφυγες, τα άτομα δηλαδή που φεύγουν από τη χώρα καταγωγής τους λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης εξαιτίας των πολιτικών ή θρησκευτικών τους πεποιθήσεων, της φυλετικής ή εθνικής τους προέλευσης ή της ένταξής τους σε ορισμένη κοινωνική ομάδα, δεν είναι δυνατόν να εισέλθουν σε οποιαδήποτε χώρα με «νόμιμο τρόπο», εξαιτίας ακριβώς του βίαιου χαρακτήρα εκδίωξης ή φυγής. Άνθρωποι που διαφεύγουν από μια εμπόλεμη ζώνη ή που εκδιώκονται από τις πόλεις και τα χωριά τους, δεν είναι δυνατόν να αποκτήσουν ταξιδιωτικά έγγραφα και θεωρήσεις εισόδου, ώστε να μετακινηθούν σε μια ασφαλή χώρα. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο υποβάλλουν αίτημα ασύλου, το οποίο οφείλει να κριθεί εξατομικευμένα. Ο χρόνος που θα χρειαστεί για τη χορήγηση (ή μη χορήγηση) διεθνούς προστασίας δεν εξαρτάται, προφανώς, από τους ίδιους, καθώς η διαδικασία στο σύνολό της (από την αναμονή για καταγραφή μέχρι την απόφαση περί του αιτήματος) διαρκεί από αρκετούς μήνες μέχρι μερικά χρόνια¹², διάστημα κατά το οποίο οι αιτούντες άσυλο διαμένουν νόμιμα στην εκάστοτε χώρα υποδοχής.

Ήταν, ωστόσο, οι Έλληνες μετανάστες πάντα «νόμιμοι» και καλοδεχούμενοι στις εκάστοτε κοινωνίες υποδοχής; Η παλαιότερη αναφορά όρου συγγενούς με αυτόν του «λαθρομετανάστη», οι «λάθρα μεταναστεύσαντες» εντοπίζεται το 1916 και αναφέρεται σε Έλληνες που μετανάστευαν παράνομα στην Αμερική. Πλήθος είναι οι μαρτυρίες της εποχής για Έλληνες μετανάστες που ταξίδευαν χωρίς εισιτήρια ή θεωρήσεις εισόδου, κρυμμένοι σε εμπορεύματα¹³. Είναι χαρακτηριστικό το απόσπασμα από την εφημερίδα «Εμπρός», τον Απρίλιο του 1929:

*Το ρεύμα της μεταναστεύσεως όχι μόνον εις την Ελλάδα, αλλά και εις ολόκληρον την Ευρώπην είναι ακατάσχετον προς την Αμερικήν. Ούτε ο μεταναστευτικός νόμος, ούτε αι αυστηραί ποιναί αι οποίαι επιβάλλονται εις τους **λαθρομετανάστας** είναι αρκεταί δια να ανακόψουν το ρεύμα τούτο.*

Εις τον τόπον μας, μάλιστα, πολυάριθμοι πράκτορες εισδύουν εις την Ελληνικήν επαρχίαν και κατορθώνουν δια ποικίλων μεθόδων, εξαπατώντες τους απλοϊκούς να γεμίζουν τις τσέπες των με χρήμα και τις τσέπες των ατυχών ομοεθνών μας με πλαστά διαβατήρια δια να αποστέλλονται ούτοι εις την Αμερικήν όπου είναι άδηλον εάν θα κατορθώσουν αντιμετωπίζοντες παντοίους κινδύνους να εισέλθουν...

Πόσα περιστατικά Ελλήνων λαθρομεταναστών δεν μας είναι γνωστά. Χιλιάδες άνθρωποι γυμνητεύουν, πεινούν περιφερόμενοι εις τον Καναδάν ή την Αργεντινήν όπου έχουν αποσταλή πλανηθέντες παρά των πρακτόρων αυτών, οι οποίοι εφρόντισαν να πείσουν τούτους ότι η γη της επαγγελίας είναι εκεί και ότι τα δολλάρια τους αναμένουν εις τας προκυμαίας....

Αντί χρυσού... πείνα

¹²

https://www.synigoros.gr/resources/provlimata_stin_paralavi.pdf

https://www.asylumineurope.org/sites/default/files/resources/aitima_on_hold.pdf

https://www.synigoros.gr/resources/docs/greek_ombudsman_migrants_refugees_2017-el.pdf

¹³<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=248643>

Δυστυχώς, οι μετανάστες και οι πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα είναι κακής ποιότητας. Δείτε πόσο έχει αυξηθεί η εγκληματικότητα... φοβάσαι να κυκλοφορήσεις στο δρόμο...

Πρόκειται για ένα επίσης ευρέως διαδεδομένο στερεότυπο: οι Έλληνες μετανάστες στο εξωτερικό ήταν πάντα «οικογενειάρχες», «δουλευταράδες», «τίμιοι άνθρωποι» και, ως εκ τούτου, επιθυμητοί και ευπρόσδεκτοι στις χώρες υποδοχής. Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής, αντίθετα, εμφανίζεται να γέμισε από εγκληματίες και φυγόδικους, πολιτισμικά κατώτερους, υπάνθρωπους που δεν μπορούν να αναγνωρίσουν την αξία της ζωής, με αποτέλεσμα να έχει χαθεί το αίσθημα ασφάλειας και οι πόλεις και τα χωριά μας να έχουν μετατραπεί σε αρένες ανομίας και εγκληματικότητας. Ο βαθμός ταύτισης των διαφορετικών ομάδων με την εγκληματικότητα επίσης διαφοροποιείται: Τη δεκαετία του 90 ήταν οι Αλβανοί εγκληματίες και η Ρωσική Μαφία. Σήμερα είναι οι Πακιστανοί και Αφγανοί βιαστές και κλέφτες. Στην έρευνα του PewResearchCenter (2019¹⁴) ενώ στο μέσο όρο των 18 χωρών που φιλοξενούν λίγο περισσότερο από τον παγκόσμιο μεταναστευτικό πληθυσμό το 56% των πολιτών εμφανίζεται να θεωρεί τους μετανάστες πηγή ενδυνάμωσης των χωρών που τους φιλοξενούν, ενώ το 38% τους χαρακτηρίζει «βάρος», η Ελλάδα εμφανίζεται με το υψηλότερο ποσοστό αρνητικών θέσεων ως προς τους μετανάστες που ζουν στη χώρα: το 74% τους χαρακτηρίζει «βάρος» και μόλις το 10% θεωρεί πως καθιστούν τη χώρα ισχυρότερη, με το ποσοστό αυτό να έχει υποχωρήσει κατά 9 μονάδες ανάμεσα στο 2014 και το 2018 (PRC, 2019, σελ. 3-5). Το 59% στην Ελλάδα (έναντι του 37% στον ευρωπαϊκό μέσο όρο) εμφανίζεται να θεωρεί ότι οι μετανάστες έχουν μεγαλύτερη συμμετοχή στην εγκληματικότητα, το 65% θεωρεί ότι αυξάνουν τον κίνδυνο της τρομοκρατίας, ενώ το 86% υιοθετεί την άποψη ότι οι παράτυπα διαμένοντες στη χώρα μετανάστες θα πρέπει να απελαύνονται (όπ. σελ. 9-10).

Ακόμα όμως κι αν δεχτούμε ότι η συμμετοχή ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο σε παραβατικές ενέργειες είναι αυξημένη σε σχέση με το γενικό πληθυσμό, θα ήταν χρήσιμο να θέσουμε ορισμένα ερωτήματα:

- Είναι συγκρίσιμες οι δύο πληθυσμιακές ομάδες: από τη μια μεριά έχουμε το σύνολο του ελληνικού πληθυσμού (εντός του οποίου μικρά παιδιά, γυναίκες και ηλικιωμένους που στατιστικά δεν αναμένεται να έχουν αυξημένη συμμετοχή στην εγκληματικότητα) και από την άλλη μια ομάδα αποτελούμενη κατά κανόνα από νέους άντρες. Είναι προφανές ότι αν τα δύο δείγματα σταθμίζονταν ως προς την ηλικία και το φύλο τα αποτελέσματα της σύγκρισης θα ήταν ουσιαστικά διαφορετικά.
- Η σύγκριση της συμμετοχής δύο ομάδων στην εγκληματικότητα προϋποθέτει την εξιχνίαση του εγκλήματος. Για ορισμένα, τουλάχιστον, αδικήματα είναι αναμενόμενο οι «αλλοδαποί» δράστες να συλλαμβάνονται και να καταδικάζονται ευκολότερα σε σχέση με τους «ημεδαπούς», ενώ δεν είναι το ίδιο εύκολη η αναζήτηση, η σύλληψη και η καταδίκη των «εγκεφάλων» εγκληματικών οργανώσεων, όπου, ενδεχομένως οι εθνικές αναλογίες είναι διαφορετικές.

¹⁴Pew Research Center, March 2019, “Around the World, More Say Immigrants Are a Strength Than a Burden

- Όπως ανάμεσα στους Έλληνες μετανάστες υπήρξαν προφανώς και παράτυποι μετανάστες (βλ. παραπάνω), έτσι, κατά περίπτωση συναντάμε και αυξημένη συμμετοχή σε ορισμένες παραβατικές ή εγκληματικές πράξεις. Ας δούμε τον παρακάτω πίνακα που αναφέρεται στη συμμετοχή διαφορετικών εθνοτικών ομάδων στην εγκληματικότητα στη Νέα Υόρκη το 1929-1930¹⁵.

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι															
Αριθμός συλληφθέντων ηλικίας άνω των 18 ετών στην πολιτεία της Νέας Υόρκης το 1929, κατά αδίκημα, και με αναγωγή σε πληθυσμό 100.000 της ίδιας εθνικότητας.															
	Αμερικανοί	Ξένοι	Αγγλοι	Αυστριακοί	Γάλλοι	Γερμανοί	Ελληνες	Ιρλανδοί	Ιταλοί	Καναδοί	Λιθουανοί	Ούγγροι	Πολωνοί	Σκανδιναβοί	Τσεχοσλοβάκοι
ΣΥΝΟΛΟ	346,7	207,8	125,1	196,0	141,1	86,9	779,5	91,7	344,0	100,8	135,5	120,7	173,3	121,1	38,1
Ανθρωποκτονία	7,0	5,9	2,5	9,4	2,8	1,4	116,4	1,4	9,7	2,4	14,3	-	5,4	6,3	2,2
Τροχαίο (ανθρ.)	10,4	7,2	5,0	3,5	2,8	5,9	14,1	6,4	10,1	4,8	-	3,4	2,9	4,5	-
Βιασμός	18,5	11,4	9,1	2,3	5,5	2,8	38,8	15,1	22,2	12,0	-	8,0	5,8	9,0	-
Ληστεία	35,8	12,1	9,1	7,0	11,1	3,1	28,2	6,4	23,7	8,0	-	8,0	10,1	3,6	2,2
Επίθεση	56,7	54,0	21,7	52,2	27,7	19,3	232,7	22,1	95,5	14,4	35,7	28,5	62,0	19,0	20,3
Διάρρηξη	55,0	16,5	8,6	12,3	13,8	7,8	24,7	9,6	22,0	20,8	35,7	6,8	17,0	17,2	4,5
Κλοπή	53,1	35,9	28,3	56,3	38,7	17,3	102,3	11,3	35,0	30,4	7,1	34,1	28,5	22,6	6,7

Από την ανάγνωση του πίνακα προκύπτει ότι οι Έλληνες, πράγματι, υπερεκπροσωπούσαν σε σημαντικές κατηγορίες αδικημάτων, καταλαμβάνοντας μάλιστα την πρώτη θέση τόσο ποσοτικά, όσο και ποιοτικά ως προς το είδος των εγκλημάτων όπως οι ανθρωποκτονίες, οι βιασμοί, οι επιθέσεις, οι κλοπές.

Όσο για τα «φιλόξενα αισθήματα» των κοινωνιών υποδοχής προς τους Έλληνες μετανάστες τα τεκμήρια ρατσισμού είναι άφθονα. Ας δούμε, για παράδειγμα, το παρακάτω δημοσίευμα:

Τις δυσκολίες, τις κακουχίες και τον κοινωνικό ρατσισμό που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στην Ελλάδα τη σύγχρονη εποχή, βίωσαν οι ίδιοι οι Έλληνες στις συντηρητικές ΗΠΑ του 1920 κατά τη διάρκεια της μετανάστευσης. Ένα συγκλονιστικό άρθρο παραθέτει ιστορικά στοιχεία παρουσιάζοντας μία πραγματικότητα που ο ελληνικός λαός έχει μάλλον ξεχάσει.

Σε μία συγκλονιστική έρευνα που έγινε από το www.TVXS.gr, παρουσιάζεται η ζωή των Ελλήνων μεταναστών στις ΗΠΑ, οι οποίοι αντιμετωπίζονταν ως φυλή υποδεέστερη και ανάξια των προγόνων της, ενώ είχαν την ίδια αντιμετώπιση με τους έγχρωμους της Νέας Ορλεάνης (χαρακτηριστικό το πρωτοσέλιδο εφημερίδας της εποχής «Λευκή γυναίκα εθεάθη με Έλληνα!»)

Μάλιστα σε πολλές περιοχές επιβάλλονταν οι «κανόνες» που εφάρμοζαν οι πολιτείες για τους αφροαμερικάνους «νέγρους», όπως υποτιμητικά τους αποκαλούσαν, αφού διαχώριζαν τους δημόσιους χώρους σε σημεία στα οποία επιτρεπόταν να πάνε οι λευκοί και σε πιο περιορισμένα σημεία οι νέγροι και οι «μη λευκοί», όπως αποκαλούσαν τους Έλληνες και τους Ιταλούς μετανάστες.

¹⁵ Εγκληματικότητα Ελλήνων στις ΗΠΑ 1929-30: *Ελευθεροτυπία*, 28/11/1999. Διαθέσιμο στο: <http://www.iospress.gr/ios1999/ios19991128table1.htm>

Η έννοια «λευκός» ωστόσο δεν αναφερόταν σε χρώμα δέρματος, αλλά στην κοινωνική τάξη που ανήκαν τα συγκεκριμένα άτομα, ενώ ρατσιστές απέναντι στους Έλληνες ήταν ακόμα και οι Ιρλανδοί, που αποτελούσαν το πρώτο κύμα μεταναστών στις ΗΠΑ και αρχικά έχαιραν της ίδιας αντιμετώπισης, αλλά πλέον είχαν αφομοιωθεί από την αμερικανική κοινωνία.

Σύμφωνα με στοιχεία που παρέθεσε ο ομογενής καθηγητής D. Georgakas από το Ντιτρόιτ, που βοήθησε στην συγκεκριμένη έρευνα, ο τρόπος διαβίωσης των Ελλήνων στις ΗΠΑ των αρχών του περασμένου αιώνα, ήταν όπως βλέπουμε σήμερα τους μετανάστες στη χώρα μας. Θεωρούνταν πηγή μόλυνσης και κίνδυνος για τη δημόσια υγεία (αποκαλούνταν «filthyGreeks», «βρωμοέλληνες»), ενώ σε ταμπέλες εστιατορίων εμφανιζόταν συχνά η επιγραφή «AllAmerican. Norats. NoGreeks» («Αμιγώς Αμερικάνικο. Όχι ποντίκια. Όχι Έλληνες»)

Ωστόσο και από την πλευρά τους οι Έλληνες αρνούσαν να μάθουν Αγγλικά και να ενταχθούν στην κοινωνία και συναναστρέφονταν μόνο μεταξύ τους στα καφενεία τους μιλώντας για πολιτική, πίνοντας και τζογάροντας, γεγονός ασυνήθιστο και σοκαριστικό για τον συντηρητικό μέσο Βορειοαμερικάνο.

Δημοσιεύματα του Τύπου αναφέρονταν στους Έλληνες μετανάστες με τους χαρακτηρισμούς «επικίνδυνοι», «τσαντάκηδες», «βιαστές ανηλίκων» και «βρωμιάρηδες», αποδίδοντας τους την υψηλή εγκληματικότητα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η τακτική στήλη «Έλληνες εν Αμερική» του "Ελληνικού Αστέρου" του Σικάγου, που περιείχε ως επί το πλείστον αναδημοσιεύσεις από τον τοπικό τύπο διάφορων περιοχών: σε σύνολο 149 ειδήσεων που δημοσιεύθηκαν στις 12 πρώτες εβδομάδες του 1909, οι 78 (ποσοστό 52,3%) αφορούσαν πραγματικά εγκληματικά περιστατικά με δράστες Έλληνες μετανάστες ενώ άλλες 16 (10,7 %) ασχολούνταν με παρεμφερείς κατηγορίες που -λανθασμένα ή 'φουσκωμένα'- τους απευθύνθηκαν.

Παρά τους χαρακτηρισμούς αυτούς και τον ρατσισμό που βίωναν οι Έλληνες στις ΗΠΑ, τα φθηνά εργατικά χέρια που πρόσφεραν τους έβρισκαν δουλειά ακόμα και στη Μεγάλη Ύφεση του 1929. Το αποτέλεσμα ήταν, οι Αμερικάνοι να κατηγορούν τους Έλληνες μετανάστες ότι τους έπαιρναν τις δουλειές, ωστόσο στην πραγματικότητα επρόκειτο για δουλειές που οι ίδιοι οι Αμερικάνοι αρνούσαν να κάνουν γιατί τις θεωρούσαν υποδεέστερες και ευτελείς.

Εν τέλει όπως αποδεικνύει η ιστορία, η εγκληματικότητα δεν πρέπει να επικεντρώνεται στα έθνη αλλά στα άτομα, αφού για την εγκληματικότητα ευθύνονται άλλα κοινωνικά χαρακτηριστικά και όχι ο τόπος καταγωγής. Όπως εύστοχα αναφέρει η Έκθεση Wickersham η συγκέντρωση πολλών αντρών, νέων και χαμηλής καλλιέργειας σε γκετοποιημένες συνθήκες ευθύνονται για την αυξημένη εγκληματικότητα και αυτό αποδεικνύεται με την μείωση της εγκληματικότητας όταν επήλθε η ισορροπία στη σύνθεση αντρών-γυναικών, η μόρφωση, η εκμάθηση της γλώσσας υποδοχής και άλλες ενέργειες που συνέβαλαν στην αφομοίωση των «ξένων» στη νέα τους πατρίδα. Χαρακτηριστικό είναι ότι όταν άρχισαν να διασχίζουν περισσότερες γυναίκες τον Ατλαντικό και η Ελληνική κοινωνία αφομοιωνόταν σταδιακά από την Αμερικανική, τα ποσοστά εγκληματικότητας μειώθηκαν κατακόρυφα.

Σε μία Ελλάδα που έχει βιώσει τη μετανάστευση και τους διωγμούς στη χειρότερη της μορφή, ο σύγχρονος ρατσισμός αποτελεί στην καλύτερη περίπτωση άγνοια και επιλεκτική εθελουφλία και η έλλειψη επαρκούς μορφωτικού επιπέδου και ιστορικών γνώσεων έχει ως αποτέλεσμα την εξάπλωση του μίσους. Αλλωστε, μία χώρα που ξεχνάει την ιστορία της είναι καταδικασμένη να την ξαναζήσει.

Διαβάστε ολόκληρο το σχετικό άρθρο για την ελληνική μετανάστευση εδώ

Πηγή: iefimerida.gr

Είναι η καταστροφή της ελληνικής οικονομίας: αυξάνουν την ανεργία, δουλεύουν ανασφάλιστοι, δεν πληρώνουν φόρους, κάνουν κατάχρηση των κοινωνικών παροχών... οι παιδικοί σταθμοί γεμίσανε Αλβανάκια και πρόσφατα προσφυγόπουλα...

Τόσο σε εποχές οικονομικής ευημερίας, όσο –περισσότερο μάλιστα– σε περιόδους κρίσης, η μετανάστευση συνδέεται στο δημόσιο λόγο με αρνητικές για την οικονομία συνέπειες και ιδιαίτερα με την αύξηση της ανεργίας και τη συμπίεση των μισθών για τον ημεδαπό πληθυσμό.

Σπανιότερα, ωστόσο, τίθενται ερωτήματα όπως:

- Αν η μετανάστευση είναι υπεύθυνη για την έκρηξη της ανεργίας, τι θα συνέβαινε στην περίπτωση που τα εκατομμύρια των Ελλήνων που ζουν στο εξωτερικό είτε ως μετανάστες πρώτης ή δεύτερης γενιάς, είτε ως πολίτες των χωρών στις οποίες εγκαταστάθηκαν, αποφάσιζαν, οδηγούνταν ή υποχρεώνονταν να επιστρέψουν στην Ελλάδα; Μήπως η μετανάστευση δεν είναι πρόβλημα αν αφορά τους Έλληνες που μεταναστεύουν, μετατρέπεται όμως σε πρόβλημα όταν αναφέρεται σε εκείνους που μεταναστεύουν στην Ελλάδα;
- Αν η αύξηση της ανεργίας και η επιδείνωση των οικονομικών προβλημάτων, μέσω της μείωσης των εισοδημάτων, συνδέεται με την αύξηση των μεταναστών, πώς συμβαίνει η ανεργία στην Ελλάδα να υπερτριπλασιάζεται στο διάστημα από το 2009 ως το 2015, τη στιγμή που δεκάδες χιλιάδες μετανάστες επαναπατρίζονται, ακριβώς λόγω της κρίσης, στις χώρες καταγωγής τους ή μεταναστεύουν σε άλλες χώρες;

Διαχρονικά οι μετανάστες απασχολούνται σε θέσεις εργασίας που κατά κανόνα δε τις διεκδικεί το εργατικό δυναμικό της χώρας υποδοχής: θέσεις ανειδίκευτης, χειρωνακτικής, επικίνδυνης, συχνά ανασφάλιστης και κακοπληρωμένης εργασίας. Στην Ελλάδα, αν εξαιρεθεί ο κλάδος της οικοδομής, οι μετανάστες απασχολήθηκαν σε εργασίες που δεν ήταν επιθυμητές από τους Έλληνες: θερμοκήπια, σφαγεία, υπηρεσίες οικιακών βοηθών και φροντίδας ηλικιωμένων, ανάμεσα σε άλλα... Όπως παρατηρούν οι Παπαστεργίου και Τάκου (2015), λόγω του χαμηλού κόστους της μεταναστευτικής εργασίας δημιουργήθηκε πρόσθετη ζήτηση θέσεων εργασίας, που με τη σειρά της δημιούργησε επιπλέον θέσεις απασχόλησης για γηγενείς εργαζόμενους. Έτσι, η αύξηση της υποδοχής μεταναστών, όχι μόνο δε συνδέθηκε με αύξηση της ανεργίας, αλλά με αύξηση της απασχόλησης και των άλλων μεγεθών της οικονομίας: Από το 1998 ως το 2008 οι θέσεις απασχόλησης στην

Ελλάδα αυξήθηκαν κατά 541.000 (με μείωση της ανεργίας από το 11,4% στο 7,9%), με παράλληλη αύξηση του ΑΕΠ κατά 3,5% ετησίως.

Το αν οι μετανάστες εργάζονται ανασφάλιστοι, με χαμηλότερα μεροκάματα, το αν δηλώνεται ή όχι η εργασία τους, δεν εξαρτάται προφανώς από τη δική τους βούληση ή απόφαση, αλλά από τις εργοδοτικές πρακτικές και την ανοχή του κράτους στο φαινόμενο της αδήλωτης εργασίας. Σε κάθε περίπτωση, το ποσοστό συμμετοχής των αλλοδαπών εργαζομένων στο σύνολο των ασφαλισμένων, το οποίο σύμφωνα με τα στοιχεία του ΕΦΚΑ τον Φεβρουάριο του 2017 ανέρχεται στο 10,06%,¹⁶ φαίνεται να υπερβαίνει πλέον το ποσοστό συμμετοχής τους στο γενικό πληθυσμό.

Κατά τα άλλα, η απαίτηση να ισχύουν διαφορετικά κριτήρια για την πρόσβαση σε κοινωνικές παροχές ανάλογα με την εθνότητα ή τη φυλή, συνιστά αναμφισβήτητα μια επιλογή ρατσιστικής διάκρισης. Με άλλα λόγια, δεν είναι δυνατόν, κάποιος που πληρώνει άμεσους και έμμεσους φόρους, ΦΠΑ, ΕΝΦΙΑ, διόδια, τέλη κυκλοφορίας κ.ο.κ. να στερείται του δικαιώματος να στείλει το παιδί του στον παιδικό σταθμό ή να κάνει χρήση της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης με τον ίδιο τρόπο που προβλέπεται για τους ημεδαπούς. Με την ίδια λογική, κάθε ομάδα θα μπορούσε να διεκδικεί να ισχύουν διαφοροποιημένα κριτήρια που να διευκολύνουν τη δική της πρόσβαση στα κοινωνικά αγαθά, δυσχεραίνοντας την πρόσβαση άλλων ομάδων.

Φυσικά, η σχέση της μετανάστευσης με την απασχόληση και την οικονομική ανάπτυξη δεν αποτελεί μια ελληνική ιδιομορφία. **Σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης οι μετανάστες αντιστοιχούν στο 3% περίπου του παγκόσμιου πληθυσμού, αλλά παράγουν περισσότερο από το 9% του παγκόσμιου πλούτου, περίπου 3 τρισεκατομμύρια δολάρια περισσότερο από όσα θα παρήγαγαν εάν είχαν παραμείνει στις χώρες καταγωγής τους (IOM & McKisney&Company, 2018).**

¹⁶http://www.efka.gov.gr/_news/files/DI_MEL_F1_79_1585388_06122017.pdf

1.7. Μοντέλα και πολιτικές για τη διαχείριση της ετερότητας

Πριν προχωρήσετε στη μελέτη αυτής της ενότητας σας προτείνουμε να δείτε τα πρώτα 15 λεπτά από το βίντεο που ακολουθεί και αναφέρεται στις εκδηλώσεις εορτασμού της επετείου της ελληνικής επανάστασης για την ανεξαρτησία στη Νέα Υόρκη.
<https://www.youtube.com/watch?v=CNlnmdYx38A>

Σκεφτείτε αν μια ανάλογη εκδήλωση θα ήταν αποδεκτή στην ελληνική κοινωνία από μια ομάδα με μεταναστευτικό ή προσφυγικό υπόβαθρο.

1.7.1. Διαχωρισμός και αποκλεισμός

Πρόκειται για το μοντέλο της (άμεσης και ορατής ή έμμεσης και κεκαλυμμένης) γκετοποίησης με πιο γνωστό, ίσως, παράδειγμα, αυτό του Απαρτχάιντ της Ν. Αφρικής. Η συζήτηση για «κλειστά» κέντρα υποδοχής προσφύγων και χωριστά σχολεία για αυτά τα παιδιά (και οι δύο αυτές επιλογές έχουν, τουλάχιστον ως ένα βαθμό, αποφευχθεί) επανέφερε ένα θέμα που έχει απασχολήσει κατά διαστήματα την ελληνική κοινωνία. Ας δούμε ένα παράδειγμα:

Ρομά

Διαβάστε την παρακάτω παράγραφο από εγκύκλιο του Υπουργείου Παιδείας το 2010.

Υπενθυμίζεται ότι αποτελεί πάγια βούληση και επιδίωξη του Υπουργείου Παιδείας η ένταξη των παιδιών Ρομά στις κανονικές τάξεις, ενώ ο αποκλεισμός και/ή διαχωρισμός τους από τους λοιπούς μαθητές και η περιθωριοποίησή τους αντίκειται στο ελληνικό Σύνταγμα, στον Ν. 3304/2005 (ΦΕΚ 16 τ. Α') που απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής στην εκπαίδευση και σε πλήθος διεθνών κειμένων που δεσμεύουν την χώρα και έχουν υπερνομοθετική ισχύ. (Ενδεικτική αναφορά γίνεται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και τη Διεθνή Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού)

Σκεφτείτε, αν η ένταξη των παιδιών Ρομά στις κανονικές τάξεις του δημόσιου σχολείου ήταν αυτονόητη πρακτική, γιατί θα μπορούσε να χρειάζεται αυτή η επισήμανση στη συγκεκριμένη εγκύκλιο;

Πράγματι, οι μαθητές Ρομά σε μεγάλο ποσοστό και για πολλά χρόνια φοιτούσαν κυρίως σε σχολεία εντός των καταυλισμών ή σε ειδικά σχολεία που απευθύνονταν αποκλειστικά στη συγκεκριμένη ομάδα, ενώ δε λείπουν ακόμη και σήμερα οι αντιδράσεις στην ένταξη των παιδιών αυτών στο δημόσιο σχολείο.

1.7.2. Αφομοίωση

Σε γενικές γραμμές το αφομοιωτικό μοντέλο βασίζεται στην επιδίωξη εξάλειψης των διαφορών μέσω της προσαρμογής στον πολιτισμό της κυρίαρχης ομάδας, εκλαμβάνει την κοινωνία ως συμπαγές σύνολο, εσωτερικά αδιαφοροποίητο. Έτσι, για παράδειγμα, ο Έλληνας (ανεξάρτητα του αν είναι εργάτης ή επιχειρηματίας, άντρας ή γυναίκα, ετεροφυλόφιλος ή ΛΟΑΤΚΙ¹⁷, κάτοικος της πόλης ή του χωριού, νέος ή ηλικιωμένος) θεωρείται πως συγκροτεί μία συμπαγή ομάδα μαζί με όλους τους άλλους Έλληνες (και Ελληνίδες;). Από την ομάδα αυτή, διαφοροποιούνται αυτόματα όλοι, για παράδειγμα, οι Αλβανοί, άντρες ή γυναίκες, εργάτες ή επιχειρηματίες, χριστιανοί, μουσουλμάνοι ή άθεοι κ.ο.κ.). Ο μόνος τρόπος για να γίνει αποδεκτή μια «ομάδα» στην κοινωνία υποδοχής είναι η πλήρης και ολοκληρωτική πολιτισμική συμμόρφωση: οι «άλλοι» μπορούν να αποκτήσουν (περιορισμένα ή ευρύτερα) δικαιώματα μόνο αν γίνουν σαν «εμάς». Σε αντίθεση με τις πολιτικές «αποκλεισμού» ή «διαχωρισμού», που εκφράστηκαν στην ελληνική κοινωνία με το σύνθημα «Έλληνας γεννιέσαι, δε γίνεσαι ποτέ», εδώ ο «διαφορετικός» μπορεί να γίνει «όμοιος», αλλά μόνο υπό πολύ αυστηρούς όρους: οι μετανάστες γονείς, για παράδειγμα, πρέπει να «αναγνωρίσουν» τη χρήση της μητρικής γλώσσας ως εμπόδιο για την επιτυχή σχολική πορεία των παιδιών τους και να τα ωθήσουν να μιλάνε μόνο τη γλώσσα της χώρας υποδοχής, ή και να αλλάξουν τα ονόματά τους με ελληνικά ονόματα.

Η χώρα υποδοχής θεωρείται ότι έχει συμφέρον να περιορίζει την είσοδο αλλοδαπών και τις κατηγορίες που γίνονται αποδεκτές, θέτοντας ανάλογες ποσοστώσεις, με κριτήρια όπως η γλώσσα ή η θρησκεία, αξιολογώντας, αντίστοιχα τους μετανάστες σε καλύτερης και χειρότερης «ποιότητας». Με αυτόν τον τρόπο αποδεκτοί μετανάστες μπορεί να είναι αυτοί που είναι «πολιτισμικά συγγενείς», εύκολα «προσαρμόσιμοι», ώστε να μη διακρίνονται από τον πληθυσμό της χώρας υποδοχής.

Το σχολείο, αντίστοιχα, θεωρείται ότι πρέπει να κάνει δεκτούς τους αλλοδαπούς μαθητές (που θεωρούνται ως εξ ορισμού «πρόβλημα») μέχρι ενός περιορισμένου ποσοστού, που να καθιστά αδύνατη τη δημιουργία και την υπεράσπιση μιας μειονοτικής ταυτότητας από μέρους τους.

Οι «άλλοι» αξιολογούνται ως αποδεκτοί ή ασύμβατοι με την κοινωνία υποδοχής, ανάλογα με το αν και σε ποιο βαθμό αποδέχονται τα πολιτισμικά της πρότυπα, ώστε να φαίνεται ότι

¹⁷ Για έναν σύντομο οδηγό της ορολογίας σε θέματα φύλου, δείτε εδώ: <http://www.queers.gr/article/61>

η επιλογή τους είναι να «ανήκουν» σε αυτήν την κοινωνία, που, έτσι, μπορεί να οδηγήσει ως «χωνευτήρι» (meltingpot).

Πριν προχωρήσετε στη μελέτη αυτής της ενότητας σκεφτείτε:

- Είναι με τον ίδιο τρόπο φορτισμένη η έννοια της αφομοίωσης όταν κανείς μιλά από τη μεριά της κυρίαρχης ομάδας ή της κοινωνίας υποδοχής και όταν μιλά από την πλευρά των κυριαρχούμενων ομάδων ή των ατόμων που έχουν μεταναστεύσει σε μια άλλη κοινωνία;
- Αν θεωρήσουμε ότι μια ομάδα «γηγενών» είναι θετική ως προς την αφομοίωση των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία, μπορούμε να υποθέσουμε ότι η ίδια ομάδα θα ήταν εξίσου θετική στο να αφομοιωθούν οι Έλληνες μετανάστες στις ΗΠΑ ή στη Γερμανία;

Είναι πράγματι ενδιαφέρον το ότι οι ίδιοι άνθρωποι που υπερασπίζονται το δικαίωμα στη διαφύλαξη της πολιτισμικής κληρονομιάς, της γλώσσας, της θρησκείας για τους «δικούς μας» μετανάστες ή τις «δικές μας» μειονότητες, πολύ εύκολα μπορούν να διολισθαίνουν σε μια στάση δυσανεξίας απέναντι σε εκείνους που έρχονται απ' έξω στη δική μας χώρα: μας ενοχλούν οι γλώσσες τους, οι διαφορετικές τους συνήθειες, οι διαφορές στην ένδυση κ.ο.κ. «Εμείς» μπορούμε αυτονόητα να παρελαύνουμε με τις ελληνικές σημαίες στη Νέα Υόρκη στις εθνικές μας επετείους, αλλά την ίδια στιγμή θεωρούμε «προκλητικό» μια μεταναστευτική ομάδα να παρελάσει με τις σημαίες της στην Αθήνα ή να προσεύχεται σε δημόσια θέα.

1.7.3. Ενσωμάτωση

Στις πολιτικές ενσωμάτωσης στόχος είναι η αποτελεσματικότερη διαχείριση των «διαφορετικών» με περιορισμό των εντάσεων που πυροδοτεί η επιδίωξη περιορισμού των στοιχείων που αναδεικνύουν τις πολιτισμικές τους διαφορές και με στόχο την αποδοτικότερη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού των «άλλων».

Στο πλαίσιο αυτό γίνεται αποδεκτή η ετερότητα σε επιμέρους τομείς, όπως η θρησκεία, η γλώσσα ή οι καθημερινές συνήθειες και προτείνονται αντισταθμιστικές πολιτικές (με τη μορφή «διευκολύνσεων») για την «προσαρμογή» στην κοινωνία και την εκπαίδευση. Οι πρακτικές ενσωμάτωσης είναι, σε σχέση με την αφομοίωση, περισσότερο συναινετικές. Εδώ το χωνευτήρι-μίξερ αντικαθίσταται με το «μπολ σαλάτας»: έτσι τα διαφορετικά συστατικά είναι διακριτά, αλλά η συμμετοχή στο τελικό «προϊόν» είναι αδιαμφισβήτητη όπως και υποχρεωτική «προσαρμογή» του «ξένου». Η πολιτισμική διαφορά «νομιμοποιείται» και μπορεί να γίνει ορατή αλλά μόνο στο βαθμό που δεν απειλεί την εθνοπολιτισμική ταυτότητα της κυρίαρχης ομάδας, η οποία δε διαφοροποιείται. Έτσι, για παράδειγμα, στα παιδιά μεταναστευτικής προέλευσης, που στο πλαίσιο της αφομοίωσης πρέπει να «κρύβουν» τις μητρικές τους γλώσσες αντικαθιστώντας τις με τη γλώσσα της χώρας υποδοχής, αναγνωρίζεται, συνήθως ως ανθρωπιστικού χαρακτήρα παραχώρηση, το δικαίωμα χρήσης των μητρικών γλωσσών, αλλά εκτός του σχολείου, που παραμένει μονοπολιτισμικό-μονογλωσσικό. Σε κάθε περίπτωση, ο πολιτισμός της χώρας υποδοχής

θεωρείται ένας και αδιαφοροποιήτος και ιεραρχείται ως σημαντικότερος σε σχέση με τους «άλλους» πολιτισμούς: οι τελευταίοι μπορούν να συνυπάρχουν μαζί του, αρκεί να μην τίθενται ζητήματα αμφισβήτησης των βασικών του αρχών.

Ο Παύλου (2007) παρατηρεί ότι στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης η ένταξη θεωρείται ως μια αμοιβαία διαδικασία «προσαρμογής» μεταναστών και κοινωνίας υποδοχής μέσα από τη γνωριμία και την αποδοχή. Στην πράξη, ωστόσο, αυτή η «αμοιβαία προσαρμογή» μεταφράζεται σε «προσαρμογή» των μεταναστών και «ανοχή» εκ μέρους των Ευρωπαίων πολιτών. Η ένταξη, στην πραγματικότητα νοείται είτε ως αφομοίωση (στο όνομα της διασφάλισης της κοινωνικής ειρήνης), είτε ως ενσωμάτωση και συμμετοχή σε ορισμένα μόνο κομμάτια της κοινωνικής ζωής υπό όρους. Ο μετανάστης, αντίστοιχα, εκλαμβάνεται ως ικέτης που πρέπει να προσαρμοστεί στην εγχώρια κοινωνία με τα μέσα που του παραχωρούνται, ανάμεσα στα οποία και τα προγράμματα γλώσσας και πολιτισμού.

1.7.4. Η πολυπολιτισμική προσέγγιση

Οι πολυπολιτισμικές προσεγγίσεις αναπτύσσονται μέσα από τη συνειδητοποίηση ότι «το χωνευτήρι δε χωνεύει» (themeltingpotdoesnotmelt) και ότι η συνύπαρξη των πολιτισμών είναι μια αναπόφευκτη πραγματικότητα στις σύγχρονες κοινωνίες. Η αφομοιωτική προσέγγιση θεωρείται διχαστική, γιατί δεν αναγνωρίζει τη γλωσσική και πολιτισμική πολλαπλότητα και απαιτεί από τις «διαφορετικές» ομάδες να απαρνηθούν την ταυτότητά τους ως τίμημα για την κοινωνική τους ένταξη. Τόσο ο διαχωρισμός και οι διακρίσεις, όσο και η καταπίεση της ετερότητας, με εξαναγκαστικό (αφομοίωση) ή ήπιο (ενσωμάτωση) τρόπο, φάνηκε ότι οδηγούν στη «συσπείρωση» των «διαφορετικών» ομάδων, οι οποίες επιδιώκουν, με τη σειρά τους, να υπερασπιστούν τα στοιχεία της ταυτότητάς τους που απειλούνται με εξαφάνιση. Αυτοί οι περιθωριοποιημένοι, «αναφομοίωτοι» ή «μη ενσωματωμένοι» πυρήνες ενδέχεται να αποτελούν έναν παράγοντα κινδύνου για την κοινωνική συνοχή και όσο αυξάνεται η πίεση προσαρμογής, τόσο περισσότερο μεγαλώνει και ο βαθμός περιχαράκωσης και αντίστασης στην πολιτισμική «συμμόρφωση».

Στο πλαίσιο του πολυπολιτισμικού μοντέλου, επομένως, οι διαφορές αναγνωρίζονται, οι συνθήκες, οι παραδόσεις, οι συμπεριφορές, οι πεποιθήσεις (θρησκευτικές ή άλλες) γίνονται αποδεκτές και τους παραχωρείται χώρος έκφρασης. Θα μπορούσαν, για να συνεχίσουμε ένα παράδειγμα που εξετάζαμε παραπάνω, οι κοινότητες μεταναστευτικής προέλευσης να οργανώσουν μαθήματα μητρικής γλώσσας για τα παιδιά τους, ακόμα και στο χώρο του σχολείου, αλλά ως μια επιλογή που αφορά μόνο τους ίδιους και όχι το σύνολο της εκπαιδευτικής κοινότητας. Η πολιτισμική αλληλεπίδραση, επομένως, παραμένει στο περιθώριο και το μήνυμα προς τους «άλλους» είναι: «Μπορείτε να διατηρήσετε την κουλτούρα σας, οι απόψεις και οι επιλογές σας είναι σεβαστές και μπορούν να γίνουν ορατές στο δημόσιο χώρο: να έχετε τους δικούς σας συλλόγους, τις οργανώσεις σας, τους δικούς σας λατρευτικούς χώρους. Αλλά η «ιδιαιτερότητά» σας είναι, κατά βάση, δική σας υπόθεση».

Η γνώση εκλαμβάνεται ως αντίδοτο για τις προκαταλήψεις (που εμφανίζονται ως προϊόν άγνοιας), ενώ από τον πολιτισμό αναδεικνύεται η παράδοση, το φολκλόρ, οι ρίζες και η καταγωγή, προβάλλονται τα 3 Φ (φαγητό, φεστιβάλ και φημισμένοι άντρες), ενώ αγνοείται

η πολυπλοκότητα συγκρότησης των ταυτοτήτων. Σύμφωνα με τον Manicom (στο Clover, 2006) η προσέγγιση με άξονα τις πολιτισμικές διαφορές, όπως το φαγητό ή τα έθιμα οδηγεί στο σύνδρομο «*παραδοσιακή μουσική-πολύχρωμες στολές-ιδιόρρυθμοι χοροί και εξωτικό φαγητό: μια προσέγγιση που, σε τελική ανάλυση, είναι πατερναλιστική, στερεοτυπική και ενισχύει τις διακρίσεις*».

Έτσι, στο πλαίσιο της υπεράσπισης της πολιτισμικής ταυτότητας θεωρείται δεδομένη η ολοκληρωτική ταύτιση ενός ατόμου ή μιας ομάδας με έναν πολιτισμό, που συχνά οδηγεί στον εγκλεισμό σε μια αποκλειστική ταυτότητα, ενώ αγνοούνται κοινωνικοί, οικονομικοί ή άλλοι παράγοντες διαμόρφωσης της ταυτότητας, όπως και οι ατομικές επιλογές ένταξης ή διαφοροποίησης. Το δικαίωμα στη διαφορετικότητα ταυτίζεται με την επιλογή της περιχαράκωσης κάθε ομάδας στη «δική της κουλτούρα», με επιστροφή στις ρίζες. Στο πλαίσιο αυτής της προσέγγισης είναι αναμενόμενο, για παράδειγμα, όλα τα κορίτσια από χώρες της αραβικής χερσονήσου να φοράνε μαντήλα ή όλοι οι μαθητές Ρομά να κατοικούν σε παραπήγματα με πολυμελείς οικογένειες που αδιαφορούν για την εκπαίδευση των παιδιών τους.

Στο πλαίσιο αυτό αναπτύσσεται ένας υβριδικός αντιεθνικιστικός λόγος στη βάση ωφελιστικών επιχειρημάτων από την παρουσία των μεταναστών (τουλάχιστον σε συνθήκες οικονομικής ανάπτυξης) και από μία «ρομαντική» οπτική, βασισμένη στην ηθική επίκληση της «πολύχρωμης» πραγματικότητας που συνεπάγεται μια πολυπολιτισμική κοινωνία. Ο σεβασμός της διαφοράς, ωστόσο, και της πολυπολιτισμικής συνύπαρξης «δεν αμφισβητεί ριζικά τον εθνοκεντρισμό», αλλά «επικρίνει τις ακραίες εκφάνσεις του» (Παύλου, 2006).

1.7.5. Αντιρατσιστικές και διαπολιτισμικές προσεγγίσεις

Η αμφισβήτηση των παραδοχών που, στο όνομα της ένταξης, της πολυπολιτισμικής συνύπαρξης και της κοινωνικής συνοχής, συνδέονται με πρακτικές «ήπιας» ή «συναινετικής» αφομοίωσης καταγράφηκαν σε μεγάλο βαθμό μέσω αντιρατσιστικών κινημάτων. Οι υποστηρικτές τους επισημαίνουν ότι η άποψη που αναπτύσσεται στο πλαίσιο των πολυπολιτισμικών προσεγγίσεων πως όλες οι κοινωνικές και πολιτισμικές ομάδες «είναι σε θέση να πραγματώσουν τις προσδοκίες τους είναι ψευδής και δεν εμποδίζει στην ουσία τον κοινωνικό στιγματισμό, αφού οι μετανάστες συνεχίζουν να μην έχουν πρόσβαση στα κοινωνικά αγαθά και την πολιτική εξουσία» (Μάνεσης, 2011). Οι αντιρατσιστικές προσεγγίσεις εστιάζουν στον (πολιτικό) αγώνα κατά του δομικού ή θεσμικού ρατσισμού, σε αντίθεση με την προσέγγιση των ατομικών προκαταλήψεων που ενδέχεται να είναι διαχειρίσιμες σε ένα πλαίσιο ευαισθητοποίησης σε ατομικό ή επαγγελματικό επίπεδο. Έτσι, ενώ οι πολυπολιτισμικές προσεγγίσεις επικεντρώνονται στη γνώση για το διαφορετικό ως παράγοντα αλλαγής, η αντιρατσιστική οπτική προσανατολίστηκε στην αμφισβήτηση των δομών και των ιδεολογιών που αναπαράγουν την ανισότητα και τις σχέσεις εξουσίας και στον πολιτικό αγώνα κατά του ρατσισμού (Τρογona, 1993, Μάγος, 2004).

Αν συνεχίσουμε κι εδώ με το παράδειγμα της μητρικής γλώσσας, στο πλαίσιο των αντιρατσιστικών προσεγγίσεων ενθαρρύνεται η χρήση και η διδασκαλία των μητρικών

γλωσσών στο πλαίσιο του σχολείου, όπως και η αξιοποίηση εκπαιδευτικών από μεταναστευτικές ή μειονοτικές ομάδες. Ωστόσο, και οι αντιρατσιστικές προσεγγίσεις κατηγορήθηκαν ως απλουστευτικές, με την έννοια ότι κατά κανόνα ανατροφοδοτούν την εικόνα ότι η πραγματικότητα είναι μία, μοναδική και σταθερή, αδυνατώντας έτσι να αποτυπώσουν τις πολλαπλές διαφορετικότητες που ενυπάρχουν σε κάθε κοινωνική και πολιτισμική ομάδα ούτε τις νέες ομάδες που συνεχώς δημιουργούνται στον κοινωνικό χώρο (Μάγος, 2015).

Οι διαπολιτισμικές προσεγγίσεις απέναντι στα ζητήματα διαχείρισης της ταυτότητας και της διαφορετικότητας καλύπτουν ένα μεγάλο φάσμα διαφορετικών παραδοχών. Σε γενικές, ωστόσο, γραμμές, διαμορφώνεται μια καταρχήν συμφωνία ως προς την κριτική των διαδικασιών συγκρότησης της ταυτότητας που προωθούν το διαχωρισμό, νομιμοποιούν τον αποκλεισμό του «άλλου» και εγκαθιδρύουν σχέσεις πολιτισμικής και κοινωνικής ηγεμονίας. Δίνεται έμφαση στη δυναμική αλληλεπίδραση (όχι μόνο στη συνύπαρξη ή την ανεκτικότητα) ανάμεσα στις διαφορετικές κουλτούρες που διασταυρώνονται σε ένα ορισμένο κοινωνικό πεδίο (Δαμανάκης, 1997). Ο στόχος, με άλλα λόγια, αναφέρεται στην εμπλοκή των ομάδων και των υποκειμένων σε μια συνεχή διαδικασία ενεργητικής και κριτικής εξέτασης των όρων με τους οποίους αντιλαμβανόμαστε και περιγράφουμε την πραγματικότητα, διαδικασία που προωθεί την ενσυναίσθηση, την αποδοχή της πολλαπλότητας και της αντιφατικότητας ως συστατικών στοιχείων των πολιτισμικών συστημάτων και υποσυστημάτων, αλλά και του ατομικού «εγώ». Για τις διαπολιτισμικές προσεγγίσεις τόσο οι «άλλοι» όσο και «εμείς» μπορούμε να μετακινηθούμε από τα αρχικά μας νοητικά σχήματα προς απόψεις και στάσεις περισσότερο «ανοιχτές» και περιεκτικές.

1.8. Γενικές παρατηρήσεις

Η αίσθηση ότι οι διαφορετικές προσεγγίσεις διαχείρισης της διαφορετικότητας συγκροτούν ένα εξελικτικό συνεχές, όπου τις πολιτικές διαχωρισμού ακολουθούν αυτές που στοχεύουν στην αφομοίωση, που με τη σειρά της αντικαθίσταται με πολιτικές ενσωμάτωσης για να ακολουθήσει η αναγνώριση της πολυπολιτισμικότητας και οι αντιρατσιστικές και διαπολιτισμικές προσεγγίσεις, είναι παραπλανητική. Στην πραγματικότητα κανένα «μοντέλο» δεν εφαρμόζεται αμιγώς, ενώ διαφορετικές πολιτικές ενδέχεται να συνυπάρχουν ανάλογα με την ομάδα των «άλλων»: μπορεί για παράδειγμα για μια ομάδα Ρομά να εφαρμόζεται μια πολιτική διαχωρισμού (συχνά στο όνομα της πολυπολιτισμικότητας και της προστασίας του δικαιώματος στη διαφορετική ταυτότητα), ενώ παράλληλα, για μια ομάδα μεταναστευτικής προέλευσης εφαρμόζεται μια πολιτική αφομοίωσης με ρητορική «ένταξης». Ανάλογα, ωστόσο, με τη συγκυρία, για την ίδια ομάδα μπορεί να εφαρμοστούν πρακτικές διαχωρισμού.

1.9 Επαγγελματική συμβουλευτική για πρόσφυγες

Πολλά έχουν γραφτεί σχετικά με την επαγγελματική συμβουλευτική ευάλωτων κοινωνικά ομάδων, εδώ όμως δεν θα αναλωθούμε σε εκτενείς αναλύσεις. Είναι πάντως χρήσιμο να περιγράψουμε εν συντομία ένα σύνολο παραγόντων, οι οποίες έχουν καθοδηγήσει την

εφαρμογή της επαγγελματικής συμβουλευτικής ως προς την υποστήριξη διαπολιτισμικών ομάδων για την ένταξή τους στην αγορά εργασίας.

Ειδικότερα, παράγοντες που επηρεάζουν την επαγγελματική ανάπτυξη των εν λόγω ατόμων, (Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων, 2008) αφορούν τον τρόπο ζωής τους, τις αξίες τους, τους ρόλους που αναλαμβάνουν, αλλά και τις διαθέσιμες επαγγελματικές τους ευκαιρίες:

- Κοινωνικές, οικονομικές, πολιτισμικές, γλωσσικές και στερεοτυπικές ιδιαιτερότητες της ομάδας στόχου των ωφελουμένων.
- Η ηλικία των ωφελουμένων.
- Η εθνοπολιτισμική ταυτότητα των ωφελουμένων.
- Το φύλο των ωφελουμένων.
- Η απώλεια αγαπημένων προσώπων ή ο χωρισμός από την οικογένεια
- Η κοινωνική απομόνωση
- Η απότομη και κατά κανόνα αρνητική, αλλαγή του βιοτικού επιπέδου,
- Το πολιτισμικό σοκ,
- Η βεβιασμένη «μοντερνοποίηση»,
- Η αβεβαιότητα για το μέλλον.

Παράλληλα, ο εν λόγω οδηγός υιοθετεί και εφαρμόζει μια σύγχρονη προσέγγιση για τις **δεξιότητες δια βίου διαχείρισης σταδιοδρομίας** (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2009) και η μεθοδολογία εστιάζει στην καλλιέργεια των δεξιοτήτων αυτών ως σημαντικά «εφόδια» στην προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη του ατόμου.

Δεξιότητες, σε γενικές γραμμές, είναι ένα σύνολο εγγενών και αποκτηθέντων ατομικών χαρακτηριστικών, στάσεων, γνώσεων και ικανοτήτων που οδηγούν σε υψηλής ποιότητας απόδοση” (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2009). Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων (EQF) οι δεξιότητες ορίζονται ως “η ικανότητα εφαρμογής της γνώσης και της τεχνογνωσίας για την ολοκλήρωση εργασιών και την επίλυση προβλημάτων. Μπορούν να χαρακτηριστούν ως (α) γνωστικές (περιλαμβάνοντας τη χρήση της λογικής, της διαίσθησης και της δημιουργικής σκέψης) και ως (β) τεχνικές (περιλαμβάνοντας τη χειρωνακτική δεξιότητα και τη χρήση μεθόδων, υλικών και εργαλείων).

Ο όρος **δεξιότητα** (skill) αναφέρεται συνήθως με τη χρήση μεθόδων ή εργαλείων σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο και σε σχέση με συγκεκριμένα καθήκοντα. Ο όρος **ικανότητα** (competence) είναι ευρύτερος και αναφέρεται συνήθως στην δυνατότητα του ατόμου να αντιμετωπίσει νέες καταστάσεις και απρόβλεπτες αλλαγές, να χρησιμοποιεί και να εφαρμόζει τις γνώσεις και τις δεξιότητές του με έναν ανεξάρτητο και αυτοδιαχειριζόμενο τρόπο.

Σύμφωνα με το γλωσσάριο του CEDEFOP SkillsPanorama της ΕΕ:

- Οι Βασικές δεξιότητες (basicskills) είναι οι δεξιότητες που απαιτούνται για να ζήσει κάποιος στη σύγχρονη κοινωνία, π.χ. ομιλία, προφορική κατανόηση, ανάγνωση, γραφή και μαθηματικά.

- Οι Τεχνικές δεξιότητες (hardskills) σχετίζονται άμεσα με κάποια εργασία, μπορούν εύκολα να παρατηρηθούν, να μετρηθούν και να αναπτυχθούν μέσω εκπαίδευσης. Αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για την ανταπόκριση σε μια εργασιακή θέση.
- Οι Κοινωνικές δεξιότητες (softskills), αφορούν όλα τα επαγγέλματα, τομείς και θέσεις εργασίας, σχετίζονται στενά με άυλες προσωπικές στάσεις, κοινωνικές συμπεριφορές και ικανότητες (εμπιστοσύνη, πειθαρχία, αυτοδιαχείριση, ομαδική εργασία, επικοινωνία, συναισθηματική νοημοσύνη). Αυτό καθιστά πιο δύσκολο να προσδιοριστούν ποσοτικά και να αναπτυχθούν.
- Οι Εγκάρσιες ή μεταβιβάσιμες δεξιότητες (transversalskills) είναι οι δεξιότητες που έχουν τα άτομα που σχετίζονται με θέσεις εργασίας και επαγγέλματα διαφορετικά από αυτά που έχουν ή είχαν πρόσφατα. Τέτοιες δεξιότητες έχουν μαθευτεί σε ένα πλαίσιο ή έχουν αποκτηθεί σε μια ειδική κατάσταση / πρόβλημα και μπορούν να μεταφερθούν σε ένα άλλο πλαίσιο.

Οι δεξιότητες αυτές αφορούν την ετοιμότητα του ατόμου σε μεταβάσεις, την καλλιέργεια μιας νέας οπτικής για την πραγματικότητα, τη διερεύνηση πιθανών ευκαιριών και προσωπικών δυνατοτήτων, την αξιοποίηση των διαθέσιμων ευκαιριών μάθησης, την αυτοαποτελεσματικότητα, την ενεργό προσήλωση σε συγκεκριμένους στόχους, τη συνειδητοποιημένη επιμονή, τον πειραματισμό, την καινοτομία. Μεταξύ άλλων, έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων της επαγγελματικής προσαρμοστικότητας που περιλαμβάνει τα χαρακτηριστικά της αυτοεκτίμησης, αισιοδοξίας για το μέλλον, διεκδικητικότητας, καταπολέμησης δυσλειτουργικών σκέψεων (Σιδηροπούλου – Δημακάκου, Αργυροπούλου & Δρόσος, 2013: 42).

Αξιοποιώντας τις δεξιότητες αυτές επιδιώκεται η ενδυνάμωση των ωφελουμένων ώστε:

- να διαχειρίζονται τις πολύπλοκες μεταβάσεις που χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη εκπαίδευση, κατάρτιση και απασχόληση,
- να διερευνούν προσωπικές ευκαιρίες και προσωπικές δυνατότητες,
- να αξιοποιούν τις διαθέσιμες ευκαιρίες μάθησης,
- να ενδυναμώνουν την προσωπική τους επάρκεια και,
- να αναζητούν έναν εργασιακό τρόπο ζωής πολύ διαφορετικό από το παραδοσιακό πρότυπο που μπορεί να έχουν, προσαρμοσμένο σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον.

Σκοπός του “ενεργού επαγγελματικού προσανατολισμού” είναι η ενίσχυση της λειτουργικότητας των ατόμων ως προς την εργασιακή τους ένταξη, διευκολύνοντας τους παράλληλα να αντιληφθούν με τον βέλτιστο δυνατό τρόπο το πλαίσιο της ελληνικής αγοράς εργασίας, μέσα στο οποίο επιθυμούν και ευελπιστούν να λειτουργήσουν. Λαμβάνοντας υπόψη:

- (α) την ηλικία των συμμετεχόντων και οι ιδιαιτερότητες που προκύπτουν από αυτήν, όπως οι ανάγκες και οι προσδοκίες των ατόμων.
- (β) την εθνοπολιτισμική ταυτότητα, καθώς δύναται να αναδυθούν και να αξιοποιηθούν γενικότερες πληροφορίες για τις πολιτικές, κοινωνικές και πολιτισμικές εμπειρίες των ωφελουμένων.
- (γ) στερεότυπα και προκαταλήψεις αναφορικά με το φύλο και εισάγονται διαστάσεις της ισότητας των δύο φύλων.

Μεθοδολογία ομαδικών εργαστηρίων

2.1 Η δυναμική της ομάδας

Σκοπός των ομαδικών συναντήσεων/εργαστηρίων, στο πλαίσιο του Έργου, είναι η υποστήριξη και ενδυνάμωση των συμμετεχόντων ώστε να βελτιωθεί η προσωπική τους ισορροπία και πνευματική ευεξία και επομένως να διαφυλαχθεί η ικανότητά τους **να παραμείνουν επαγγελματικά ενεργοί**.

Η μέθοδος της Ομαδικής Συμβουλευτικής, είναι μια δυναμική διαδικασία διάδρασης και συνεργασίας ανάμεσα στο σύμβουλο/διευκολυντή και τα άτομα που συμμετέχουν, κατά την οποία ο/η σύμβουλος αξιοποιεί μια ποικιλία μεθόδων και τεχνικών συμβουλευτικής με στόχο να βοηθήσει τους συμμετέχοντες να αποκτήσουν καλύτερη κατανόηση του εαυτού τους, για να παίρνουν τις πλέον κατάλληλες και υπεύθυνες για τον εαυτό τους αποφάσεις.

Η διαδικασία αυτή βοηθάει όλους τους συμμετέχοντες να προχωρήσουν μπροστά - να εξελιχθούν, ενώ παράλληλα, η δυναμική των σχέσεων βρίσκεται σε μια συνεχή εξέλιξη και κίνηση προς τη λήψη αποφάσεων από τα άτομα. Η επικοινωνία και συνεργασία, από την άλλη πλευρά, είναι διαδραστική, επειδή απαιτεί τη συμμετοχή και την ευθύνη όλων, διαφορετικά, αν μονοπωλεί για παράδειγμα τη συζήτηση ο/η σύμβουλος, η σχέση δεν είναι συμβουλευτική αλλά μια απλή παροχή πληροφόρησης και συμβουλών, οι οποίες θέλουν το άτομο να παίξει το ρόλο του «παθητικού και ανήμπορου».

Στόχος είναι να ενισχυθούν οι συμμετέχοντες με τρόπο που να κατανοήσουν τον εαυτό τους βαθύτερα. Ενισχύεται περισσότερο η ενεργός συμμετοχή του συμβουλευόμενου και ο/η σύμβουλος δεν έχει το ρόλο της αυθεντίας ή του/της ειδικού. Αντίθετα, ο/η σύμβουλος λειτουργεί περισσότερο ως σημείο αναφοράς στην ομάδα (ως διευκολυντής) που επιχειρεί να ρίξει φώς σε νέες οπτικές γωνίες στις πιθανές/εναλλακτικές σταδιοδρομίες και διαδρομές των συμμετεχόντων, παρά ως ειδικός που μετρά, καταγράφει και κατατάσσει ενδιαφέροντα και ικανότητες.

Επιπλέον, μέσω των ομαδικών συναντήσεων επιδιώκεται η καλύτερη ψυχολογική προσαρμογή των ατόμων, όπως και η ανάπτυξη του αισθήματος του «ανήκειν», αλλά και η ενδυνάμωση τους ως προς τα ανθρώπινα και εργασιακά δικαιώματα.

Κάθε ομάδα, ανεξάρτητα από τον τύπο ή τη μορφή της, έχει κάποια συγκεκριμένα **χαρακτηριστικά** στοιχεία. Τα στοιχεία αυτά είναι κατά βάση κοινά για όλα τα είδη των ομάδων και συνοψίζονται στα ακόλουθα (Πολέμη-Τοδούλου, 2005):

- Υπάρχει ένας **κοινός στόχος** για όλα τα μέλη της ομάδας, ανεξάρτητα από τους επιμέρους στόχους και τις προσωπικές φιλοδοξίες.
- Καλλιεργείται, παράλληλα, **η αίσθηση της συλλογικότητας**, του “ανήκειν” σε ένα σύνολο, που υπερβαίνει το ατομικό στοιχείο.
- Για την επίτευξη αυτού του στόχου απαιτείται ένας ελάχιστος βαθμός **αλληλεπίδρασης** και αλληλεξάρτησης.
- Προσδιορίζονται **κανόνες** και **διαδικασίες**, που γίνονται ιαποδεκτοί από τα μέλη της ομάδας.

- Η έννοια της **ατομικής και αμοιβαίας ευθύνης** για την υλοποίηση των εργασιών στο πλαίσιο της ομάδας είναι δεδομένη.
- Υπάρχει μια όσο το δυνατόν **σταθερή σύνθεση των μελών της ομάδας** με επίσης όσο το δυνατόν τακτικές και προγραμματισμένες συναντήσεις.
- Ορίζονται, επιλέγονται ή αναδεικνύονται **ρόλοι** για την εκτέλεση των εργασιών, με κυριότερο τον ρόλο του συντονιστή.

Η **λειτουργία** της ομάδας αφορά τον τρόπο που η ομάδα αναπτύσσεται και επιλύει θέματα που προκύπτουν στις σχέσεις των μελών, ή των μελών με τον συντονιστή, και γενικότερα με τη λειτουργία της.

Οι βασικές λειτουργίες της ομάδας μπορούν να συνοψιστούν στα ακόλουθα (Δημητρόπουλος, 2005: 85):

- Υλοποίηση έργου,
- Καλλιέργεια ομαδικού πνεύματος και σχέσεων των μελών,
- Έκφραση συναισθημάτων,
- Δημιουργία οικειότητας,
- Αλλαγή/ προσαρμογή,
- Σύνδεση με προσωπικόνημα,
- Ενθάρρυνση αυτονομίας και ιδιαιτερότητας,
- Διατήρηση/ συμμόρφωση.

Όπως αναφέρει η Πολέμη-Τοδούλου (2003): «Η ομάδα είναι μία ζωντανή αναπτυσσόμενη διεργασία, μοναδική στην κάθε της στιγμή και έκφραση, που εμπλέκει πολλές πλευρές της ανθρώπινης λειτουργίας και πολλά επίπεδα κοινωνική ζοργάνωσης. Συναποτελείται από τα άτομα-μέλη της που σχετίζονται, αλληλεξαρτώνται και συναλλάσσονται».

Τα **οφέλη** της ομαδικής συμβουλευτικής μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- Μια ομάδα έχει ευρύτερο φάσμα μέσων, ιδεών και πληροφοριών.
- Οι συμμετέχοντες συνειδητοποιούν ότι δεν είναι μόνοι τους, καθώς υπάρχουν και άλλοι που αντιμετωπίζουν ανάλογες καταστάσεις.
- Η αμοιβαία υποστήριξη που παρέχεται τόσο κατά τη διάρκεια όσο και μετά τη λήξη της ομάδας.
- Η ύπαρξη μικρότερης εξάρτησης από την αυθεντία του επαγγελματικού συμβούλου.
- Η παροχή περισσότερων ευκαιριών για χρήση ενεργητικών τεχνικών, όπως το παιχνίδι ρόλων.

2.2 Ο ρόλος του επαγγελματικού συμβούλου στην ομάδα

Ο συντονιστής/διευκολυντής της ομάδας οφείλει να γνωρίζει πηγές πληροφόρησης και να έχει τουλάχιστον γενικές γνώσεις γύρω από τα επαγγέλματα (κλάδοι, ειδικότητες, προσόντα εισόδου, είδη εκπαίδευσης/ κατάρτισης, εκπαιδευτικοί φορείς). Όμως, ενώ ο όγκος των πληροφοριών που σχετίζονται με το πεδίο της αγοράς εργασίας και την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση είναι μεγάλος και διαθέσιμος σε διάφορα μέσα και από ποικίλες

πηγές, ο διευκολυντής πρέπει να καταστήσει σαφές στους συμμετέχοντες ότι η έρευνα αποτελεί προσωπική τους ευθύνη, ενώ ο ίδιος λειτουργεί υποστηρικτικά.

Ο διευκολυντής στο πλαίσιο της ομάδας δεν αναλαμβάνει το ρόλο της αυθεντίας. Αντίθετα λειτουργεί ως συντονιστής και ως «φορέας αλλαγής». Καθ' όλη τη διάρκεια του εργαστηρίου υποστηρίζει, εμπνέει, βοηθάει στην έκφραση και εκτόνωση των συναισθημάτων, δημιουργεί καλό συγκινησιακό κλίμα, παρέχει κίνητρα, επιβραβεύει, αφουγκράζεται τις ανάγκες και συνδράμει στην επίτευξη των στόχων της ομάδας. Επιπλέον, αναγνωρίζει τους ρόλους που έχουν αναλάβει τα μέλη της ομάδας (π.χ. ηγέτης, συγκινησιακό βαρόμετρο, αμφισβητίας, ιδιαίτερος, αποδιοπομπαίος τράγος, συνεχώς ερωτών, παντογνώστης), μεριμνά ώστε να εναλλάσσονται και τους αξιοποιεί για την αντιμετώπιση των αναγκών της ομάδας.

Υποστηρικτικά ο συντονιστής/διευκολυντής μπορεί να λειτουργήσει ως εξής:

- **Βοηθάει** τους ωφελούμενους **ναθέσουν** τις εξής **ερωτήσεις**: Τι πληροφορίες χρειάζομαι; Πού ή πώς θα τις αποκτήσω;
- **Ενημερώνει** για επίσημες και έγγραφες πηγές πληροφόρησης οι οποίες θα είναι όσο γίνεται πιο αμερόληπτες και αντικειμενικές, αλλά και για ανεπίσημες προφορικές πηγές όπου είναι δυνατόν (π.χ. συνεντεύξεις με επαγγελματίες).
- **Ενθαρρύνει** και υποστηρίζει τους ωφελούμενους στην προσπάθειά τους να ερευνήσουν λεπτομερώς διάφορες επαγγελματικές επιλογές.
- **Δείχνει** στους ωφελούμενους πώς να καταρτίσουν έναν κατάλογο με τις επαγγελματικές τους δυνατότητες.
- Τους **βοηθά να συσχετίσουν** τις επαγγελματικές **πληροφορίες** με τα αποτελέσματα της επαγγελματικής συμβουλευτικής.
- Τους **υποστηρίζει** να αξιολογήσουν τις πληροφορίες και να αντιμετωπίσουν τις συναισθηματικές αντιδράσεις που θα προκύψουν από τη συλλογή πληροφοριών.

Η στάση επομένως του συντονιστή/διευκολυντή για την επίτευξη των στόχων της ομάδας περιλαμβάνει:

- υποστήριξη,
- ενθάρρυνση,
- παροχή έγκυρης και αξιόπιστης πληροφόρησης,
- ενίσχυση των συμμετεχόντων για να ολοκληρώσουν το εν λόγω πρόγραμμα,
- ενδυνάμωση τους σε επίπεδο γνωστικό, συμπεριφορικό και συναισθηματικό,
- ανάδειξη κατάλληλων τεχνικών συσχέτισης των συμμετεχόντων (όπως και εναλλακτικών προτάσεων) για τρόπους σύνδεσης τους με κρίσιμους χώρους-σταθμούς κατά την διαδικασία της εργασιακής τους ένταξης,
- ανάπτυξη δεξιοτήτων για επίλυση προβλημάτων και τη διαχείριση δυσκολιών που αντιμετωπίζουν και, πιθανά να αντιμετωπίσουν στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία.

Πριν προχωρήσουμε, είναι σημαντικό να αναφερθούμε και στη σχέση του συντονιστή/διευκολυντή με τους συμμετέχοντες, η οποία πρέπει να βασίζεται στον

αλληλοσεβασμό, στην αμοιβαία αποδοχή και να διέπεται από τις αρχές της εκπαίδευσης ενηλίκων (Κόκκο & Λιοναράκη, 1998). Οι συντονιστές / διευκολυντές που εμπλέκονται σε αντίστοιχες ομάδες προσφύγων, οφείλουν να κατανοούν τα ζητήματα ένταξης του συγκεκριμένου πληθυσμού, τις διαπολιτισμικές διαφορές, τα γλωσσικά προβλήματα επικοινωνίας, τις επιθυμίες και τα κίνητρά τους.

Επιπλέον, η σχέση του συντονιστή/διευκολυντή με την ομάδα θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από **ισοτιμία** και **δημοκρατικότητα** μέσω του διαλόγου, της συνεργασίας στην ομάδα, τους σχεσιακούς δεσμούς μεταξύ διευκολυντή και συμμετέχοντα, τη συλλογική επίδοση, τις αφηγήσεις των σχέσεων των συμμετεχόντων, την ομαδική διεργασία και τη συλλογική κατασκευή νοήματος (Gergen, 2016). Οι σχεσιακές αυτές διεργασίες μπορούν να περιορίσουν τις συνθήκες καταπίεσης, να διευρύνουν τον διάλογο και την αλληλεπίδραση, να οξύνουν την ευαισθητοποίηση ως προς τις δυνατότητες και τα όριά τους και τέλος, να υποκινήσουν τη συνεργατική δημιουργία για τον εντοπισμό νέων προοπτικών.

Στο πλαίσιο του εν λόγω προγράμματος δύναται να παρευρίσκονται δύο (2) συντονιστές/διευκολυντές της ομάδας με ισότιμους, αλλά εναλλασσόμενους ρόλους. Η ύπαρξη δύο συντονιστών εκτιμάται ότι θα εξυπηρετήσει καλύτερα τις ανάγκες και στόχους της ομάδας. Η σχέση των δύο συντονιστών είναι ισότιμη και απαιτείται κοινή προσπάθεια στη μεταξύ τους αλληλεπίδραση και στις διεργασίες με την ομάδα, είτε από τη θέση του συντονιστή/διευκολυντή, είτε από τη θέση του παρατηρητή/βοηθού.

2.3 Μεθοδολογία των ομαδικών εργαστηρίων

Στο πλαίσιο του “Ενεργού Επαγγελματικού Προσανατολισμού”, οι ενότητες που θα αναπτυχθούν είναι:

1. Αυτοαντίληψη
2. Πληροφόρηση για Τουριστικά και Τεχνικά Επαγγέλματα
3. Επισκέψεις (ΕΠΑΣ ΟΑΕΔ)
4. Επισκέψεις σε επιχειρήσεις τουριστικών και τεχνικών επαγγελμάτων
5. Ανατροφοδότηση
6. Λήψη Απόφασης - Ατομικό Σχέδιο Δράσης

Κάθε μία από αυτές τις θεματικές ενότητες συνοδεύεται με υποστηρικτικό υλικό για τους συντονιστές/διευκολυντές επιμερίζοντας τον χρόνο των συναντήσεων με διαφορετικές δραστηριότητες και βιωματικές ασκήσεις βασισμένες στις αρχές της εκπαίδευσης ενηλίκων και της επαγγελματικής συμβουλευτικής (βλ. Κεφάλαιο 3).

2.3.1 Φάση προετοιμασίας

Πριν την έναρξη του ομαδικού εργαστηρίου ο συντονιστής χρειάζεται να προετοιμαστεί κατάλληλα διότι από την πρώτη κιόλας συνάντηση καθορίζεται, η επικοινωνία του και η σχέση του με την ομάδα. Ουσιαστικά, θα χρειαστεί να παρουσιάσει σύντομα τον εαυτό του, το στόχο και τα περιεχόμενα των συναντήσεων με τρόπο συγκεκριμένο, σαφή και χωρίς υπερβολές. Να προσδιορίσει τα όρια μέσα στην ομάδα και τους κανόνες επικοινωνίας και να επικοινωνήσει καταρτίσει το συμβόλαιο συνεργασίας.

Επιπλέον, είναι σημαντικό να γνωρίζει τις ακόλουθες γενικές οδηγίες (Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων, 2008:12):

- Στις βιωματικές ασκήσεις ο ρόλος του συντονιστή της ομάδας είναι υποστηρικτικός, ενθαρρυντικός και όχι κατευθυντικός ή παρεμβατικός, ενισχύει τη δυνατότητα της προσωπικής έκφρασης των ατόμων. .
- Ο/Οι διευκολυντής/-ές φροντίζει να παρατηρεί, να σημειώνει και να συζητάει τα σχόλια του με την ομάδα στο τέλος κάθε βιωματικής άσκησης, με μια διάθεση αναστοχαστική.
- Εξηγεί εξ αρχής με σαφήνεια και ακρίβεια το τι θα κάνει ο ίδιος σε μια βιωματική άσκηση και τι αναμένεται να κάνουν τα μέλη της ομάδας, δίνοντας σαφείς κατευθύνσεις. Συνίσταται να δίνεται μία οδηγία τη φορά.
- Ενημερώνει ότι η συμμετοχή των μελών είναι προαιρετική κατά τις διεργασίες της ομάδας, αλλά προσπαθεί να ενθαρρύνει να λαμβάνουν μέρος στις ασκήσεις, τονίζοντας τα θετικά αποτελέσματα (χαλάρωση, εκτόνωση, βελτίωση της επικοινωνίας κα.). Δεν πιέζουμε κάποιον να εμπλακεί.
- Οι βιωματικές ασκήσεις σχεδιάζονται κατά τρόπο που να μην θίγουν ή να μην αποκλείουν κανένα από τα μέλη της ομάδας.
- Είναι απαραίτητη η προετοιμασία του συντονιστή για μια βιωματική άσκηση πριν τη συνάντηση του με την ομάδα. Συνίσταται να έχει δοκιμάσει ή/και να έχει κάνει τουλάχιστον μία φορά τις ασκήσεις που σκοπεύει να φέρει στην ομάδα.
- Οι βιωματικές ασκήσεις είναι συναφείς με το σκοπό και τους επιμέρους στόχους της ομάδας.
- Ο συντονιστής/διευκολυντής φροντίζει να εφοδιάζεται με τα κατάλληλα υλικά/εξοπλισμό (χαρτιά, στυλό, χρώματα κα.), αν κάτι τέτοιο απαιτείται για την πραγματοποίηση μιας άσκησης, πριν την έναρξη της συνάντησης.

2.3.2 Έναρξη και συμβόλαιο συνεργασίας

Κατά την έναρξη του εργαστηρίου ο σύμβουλος/συντονιστής μπορεί να αναπτύξει τις ακόλουθες ενέργειες:

1. Κατά την άφιξη, καλωσορίστε προσωπικά τους συμμετέχοντες με την άφιξη τους στο χώρο του εργαστηρίου και συστηθείτε. Αξιοποιήστε αυτόν το χρόνο προκειμένου να συλλέξετε/ανταλλάξετε κάποιες πρώτες πληροφορίες (εργασιακός τομέας, εκπαίδευση, τόπος διαμονής κ.λπ.) ή/και να “σπάσετε τον πάγο” με τα άτομα που σταδιακά εισέρχονται στο χώρο του εργαστηρίου.
2. Καθώς ξεκινάει το εργαστήριο και αφού συγκεντρωθούν όλοι/ες καλωσορίζετε την ομάδα και δίνετε κάποιες γενικές πληροφορίες για το εν λόγω έργο. Είναι χρήσιμο σε αυτό το σημείο να δοθούν κάποια στοιχεία με σύντομο τρόπο, σχετικά με τη διάρκεια των εργαστηρίων - συναντήσεων, τις ώρες, τα διαλείμματα, καθώς και τη μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί (προτεινόμενη διάρκεια 5'). Είναι σημαντικό τόσο ο/η Σύμβουλος όσο και οι συμμετέχοντες να χρησιμοποιούν το μικρό τους όνομα σηματοδοτώντας με αυτόν τον τρόπο την οικειότητα και την έναρξη των διαπροσωπικών σχέσεων. Άλλωστε ο ενικός διευκολύνει την επικοινωνία!

3. Μετά τις σύντομες αυτές πληροφορίες για το εργαστήριο και τις συναντήσεις, προτείνουμε να περάσετε στις αμέσως επόμενες τρεις κεντρικές δραστηριότητες της έναρξης του: **άσκηση γνωριμίας, διερεύνηση αναγκών, κατάρτιση συμβολαίου**. Επισημαίνεται ότι ακόμη και αν πρόκειται για μια ομάδα που τα μέλη της γνωρίζονται δεν πρέπει να παραληφθεί το στάδιο της γνωριμίας, διότι δεν ευνοείται η ανάπτυξη του βιωματικού χαρακτήρα της ομάδας.

Ο συντονιστής/διευκολυντής της ομάδας εφόσον διαπιστώσει ότι κάποιοι συμμετέχοντες δυσκολεύονται να εκφραστούν μπροστά σε όλη την ομάδα μπορεί να δημιουργήσει αρχικά ζευγάρια/ υποομάδες και στη συνέχεια να ενισχύει και να επιδιώκει τη συζήτηση στην ολομέλεια.

Η διαμόρφωση του συμβολαίου είναι καθοριστική για τη διαδικασία των συναντήσεων καθώς δίνονται κατευθύνσεις για το περιεχόμενο των συναντήσεων καθορίζοντας την θεματολογία, το στόχο της κάθε συνάντησης, το πώς τα παραπάνω συνδυάζονται με τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των μελών της ομάδας. Παράλληλα, οι συμμετέχοντες γίνονται ενήμεροι των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεών τους, τις δυσκολίες που μπορεί να υπάρχουν για την τήρηση του συμβολαίου και τη συμμετοχή τους στην ομάδα. Ο εντοπισμός και η αποδοχή των όρων και στη συνέχεια η τήρησή τους από όλους τους συμμετέχοντες αποτελεί τη πιο βασική λειτουργία του συμβολαίου στην ομάδα.

Επιπλέον θετικά στοιχεία του συμβολαίου στην ομάδα είναι (Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων, 2008; Κόκκος, 1999):

1. Η καλλιέργεια της αίσθησης της ομάδας και του «ανήκειν» στους συμμετέχοντες, που συμβάλλει στη δημιουργία δεσμών μεταξύ τους.
2. Η διερεύνηση των αναγκών και των προσδοκιών των συμμετεχόντων, ώστε να αντιστοιχηθεί αυτό που προσφέρεται με αυτό που αποτελεί αίτημα της ομάδας.
3. Η εξασφάλιση της ισότιμης συμμετοχής, του σεβασμού και της αποδοχής της διαφορετικότητας σε όλες τις δραστηριότητες της ομάδας.
4. Η οριοθέτηση στη συμπεριφορά των συμμετεχόντων, μέσω της δέσμευσης για τήρηση και αποδοχή των κανόνων.
5. Η οριοθέτηση των συμμετεχόντων ως προς τους λειτουργικούς κανόνες που συντελούν στη βιωσιμότητα της ομάδας (ώρες έναρξης, λήξης, κα.).

Θεματικές των ομαδικών εργαστηρίων

Ο “Ενεργός Επαγγελματικός Προσανατολισμός” υλοποιείται μέσω ομαδικών εργαστηρίων με έναν ή δύο συντονιστές/διευκολυντές της ομάδας και οι θεματικές που περιλαμβάνει είναι:

1. Αυτοαντίληψη
2. Πληροφόρηση για Τουριστικά και Τεχνικά Επαγγέλματα
3. Επισκέψεις (ΕΠΑΣ ΟΑΕΔ)
4. Επισκέψεις σε επιχειρήσεις τουριστικών και τεχνικών επαγγελμάτων
5. Ανατροφοδότηση
6. Λήψη Απόφασης - Ατομικό Σχέδιο Δράσης

Οι παραπάνω ενότητες αναλύονται ως εξής:

	Θεματικές	Υποενότητες	Χρονική διάρκεια
1	Αυτοαντίληψη	Αρχική συνάντηση Γνωριμία - Συμβόλαιο Ομάδας	6 ώρες
		Επικοινωνία και δημιουργία κλίματος αποδοχής	6 ώρες
		Ενίσχυση Αυτοεκτίμησης	6 ώρες
		Οριζόντιες και Επαγγελματικές Δεξιότητες	6 ώρες
2	Πληροφόρηση για Τουριστικά και Τεχνικά Επαγγέλματα	Πληροφόρηση για Τουριστικά και Τεχνικά Επαγγέλματα (Εκπαιδευτικά)	3 ώρες
		Πληροφόρηση για Τουριστικά και Τεχνικά Επαγγέλματα (Επαγγελματικά)	3 ώρες
3	Επισκέψεις (ΕΠΑΣ ΟΑΕΔ)	Προετοιμασία για τις επισκέψεις στους χώρους εκπαίδευσης	3 ώρες (από τις 30 ώρες επισκέψεων)

4	Επισκέψεις σε επιχειρήσεις τουριστικών και τεχνικών επαγγελματιών	Προετοιμασία για τις επισκέψεις σε επιχειρήσεις	3 ώρες (από τις 24 ώρες επισκέψεων)
5	Ανατροφοδότηση	Από τις επισκέψεις στους χώρους εκπαίδευσης	6 ώρες
		Από τις επισκέψεις σε επιχειρήσεις	6 ώρες
6	Λήψη Απόφασης - Ατομικό Σχέδιο Δράσης	Προσδιορισμός Εκπαιδευτικών/Επαγγελματικών στόχων Λήψη Επαγγελματικής Απόφασης Διαμόρφωση Ατομικού Σχεδίου Δράσης	18 ώρες
	Σύνολο ωρών		66 ώρες

Κάθε μία από τις παραπάνω ενότητες συνοδεύεται με σχέδιο δραστηριοτήτων και βιωματικών ασκήσεων, όπου περιγράφονται αναλυτικά τα βήματα που μπορεί να ακολουθήσει ο συντονιστής/διευκολυντής για την υλοποίηση των παραπάνω θεματικών.

Βιβλιογραφία

Amundson, N. & Harris-Bowlsbey, J. & Niles, A. (2008) “Βασικές αρχές επαγγελματικής συμβουλευτικής, διαδικασίες και τεχνικές” *Ε.Κ.Ε.Π.*, Αθήνα.

Αρχοντάκη, Ζ., Φιλίππου, Δ. (2003) “205 Βιωματικές Ασκήσεις για εμφύχωση ομάδων, ψυχοθεραπείας, κοινωνικής εργασίας, εκπαίδευσης”, *Καστανιώτη*, Αθήνα

Clover D., E. (2006). Culture and antiracisms in adult education: an exploration of the contributions of arts-based learning. *Adult Education Quarterly*, 57 (1), 46-61

Γαλάζιος, Κ., Γραμματικά, Μ. (2018) “Διαμορφώνοντας ένα πλάνο αναζήτησης εργασίας”, *INE ΓΣΕΕ - Δίκτυο υπηρεσιών πληροφόρησης εργαζομένων και ανέργων*, Αθήνα (<https://www.inegree.gr/wp-content/uploads/2018/01/diamorfonontas-ena-plano-anazitishs-ergasias.pdf>)

Δημητρόπουλος, Ε. (2005) “Συμβουλευτική και Συμβουλευτική Ψυχολογία, θεωρία, μεθοδολογία, πράξη”, (Ε' εκδ.), Αθήνα.

Δαμανάκης, Μ. (1997). *Η εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα*. Αθήνα: Gutenberg.

ΕΟΠΠΕΠ (2016) “Συμβουλευτική σταδιοδρομίας για την υποστήριξη των NEETs -νέοι 15-29 ετών εκτός δομών απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης, Βιωματικές ασκήσεις Δραστηριότητες ευαισθητοποίησης - αυτοδιερεύνησης”, *Κέντρο Euroguidance Ελλάδας*, Αθήνα

Esbroeck, E. (2002) “Career Guidance and Counseling for Lifelong Learning in a Global Economy” pp.49-66 in UNESCO (2002) “Technical and Vocational Education and Training in the Twenty-first century, new roles and challenges for guidance and counseling”, *Scientific and Cultural Organization*, United Nations, Paris.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2006) “Βασικές ικανότητες για τη διά βίου μάθηση - ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο αναφοράς”, *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Βρυξέλλες (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006H0962&from=EN>)

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2009) “Το Ευρωπαϊκό πλαίσιο προσόντων για τη διά βίου μάθηση - ΕΠΕΠ”, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (https://ec.europa.eu/ploteus/sites/eac-eqf/files/broch_el.pdf)

Gergen, K. J. (2016) “Θεραπευτικές Πραγματικότητες: συνεργασία, καταπίεση και σχεσιακή ροή”, *Πεδίο*, Αθήνα.

Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (2008) “Συμβουλευτική Προσφύγων, Παλιννοστούντων, Μεταναστών και Αιτούντων Άσυλο”, Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων - Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων: Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων.

Κασσωτάκης, Μ. (2004) “Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός, θεωρία και πράξη”, *τυποθήκη*, Αθήνα.

Κόκκος, Α., Λιοναράκης, Α. (1998). Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Σχέσεις διδασκόντων - διδασκομένων. Τόμος Β'. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Κόκκος, Α. (1999). Εκπαίδευση Ενηλίκων - Το πεδίο, οι αρχές μάθησης, οι συντελεστές. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Μάγος, Κ. (2004). *Επιμόρφωση εκπαιδευτικών στη διαχείριση εθνοπολιτισμικών διαφορών. Η περίπτωση των πλειονοτικών εκπαιδευτικών στα Μειονοτικά Σχολεία της Θράκης. Διδακτορική Διατριβή*. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Μάγος, Κ. (2015). *Σχολείο, ρατσισμός, ξενοφοβία και δημοκρατική ευθύνη – Εκπαιδευτικό υλικό*. Αθήνα: ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ.

Μάνεσης, Ν. (2011). *Σχολές Γονέων: Στερεότυπα και διακρίσεις στην οικογένεια*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Διά Βίου Μάθησης / Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων

Παύλου Μ. (2006). «Δεν είμαστε Γαλλία». *Αντιεθνικιστικός λόγος και μετανάστες. Μελέτη στο πλαίσιο του Προγράμματος «Πυθαγόρας»*. Ανακτήθηκε στις 12 Μαρτίου 2012 από <http://www.kemo.gr/index.php?sec=show&item=90>

Παύλου, Μ. (2007). «Ελλάδα είμαστε τα παιδιά σου». *Μακροπολιτικές προκλήσεις της μετανάστευσης για το Κράτος και την κοινωνία*. Ανακτήθηκε στις 12 Μαρτίου 2012 από <http://www.kemo.gr/index.php?sec=show&item=91>

Πολέμη-Τοδούλου, Μ. (2005). *Μεθοδολογία εκπαίδευσης ενηλίκων. Η αξιοποίηση της ομάδας στην εκπαίδευση ενηλίκων*. Τομ. Γ', Πάτρα: ΕΑΠ.

Πολέμη-Τοδούλου Μ. (2003). Αξιοποιώντας τη διεργασία της ομάδας στην εκπαίδευση, στο εκπαιδευτικό υλικό του προγράμματος «Εκπαίδευση Εκπαιδευτών». Αθήνα: ΕΚΕΠΙΣ.

Σιδηροπούλου–Δημακάκου, Δ., Αργυροπούλου, Α. & Δρόσος, Ν., (2013). *Ανάπτυξη Δεξιοτήτων Δια Βίου Διαχείρισης Σταδιοδρομίας: Θεωρητικό πλαίσιο*. Αθήνα: ΕΟΠΠΕΠ.

Τσιμπουκλή, Α. (2012) “Δυναμική ομάδας και επικοινωνία στην εκπαίδευση ενηλίκων”, ΙΝΕ ΓΣΕΕ - Εκπαιδευτικό υλικό, Αθήνα.

Savickas, M. & Porfeli, E. (2012) “Career Adapt-Abilities Scale: Construction, reliability, and measurement equivalence across 13 countries”, *Journal of Vocational Behavior*, Volume 80, Issue 3, Pages 661-673.

Στεργίου, Λ., Σιμόπουλος, Γ. (2019). *(Με)τά το κοντέινερ*. Αθήνα: Gutenberg (υπό έκδοση)

Ιούνιος 2019 – Οδηγός Συμβούλων Ενεργού Επαγ/κού Προσανατολισμού του Σχεδίου I.ReF.SoS.

Ευθύνη Παραγωγής & Έκδοσης Υλικού:

Διεύθυνση Επαγγελματικής Κατάρτισης Ενηλίκων ΟΑΕΔ

Διεύθυνση Επαγγελματικού Προσανατολισμού ΟΑΕΔ

Διαμόρφωση Οδηγού – Σχεδιασμός Εξωφύλλου – Εκτύπωση:

Διεύθυνση Μελετών & Οργάνωσης ΟΑΕΔ – Τμήμα Εκδόσεων

Ανάπτυξη Υλικού – Συγγραφή: Γιώργος Σιμόπουλος, Κωνσταντίνος Γαλάζιος

Το Σχέδιο «*Innovative Response for Facilitating Young Refugees Social Support*» – *I.Ref.SoS* υλοποιείται στο πλαίσιο του Προγράμματος Ε.Ε. Erasmus+ για τον τομέα Νεολαία – R2/2017 και, ειδικότερα, στο πλαίσιο της Βασικής Δράσης 2: Στρατηγικές Συμπράξεις στον τομέα της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της νεολαίας.

Disclaimer

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the content which reflects the views only of the authors and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.